

## **Materialistická filosofie naší doby**

**André Comte-Sponville**

◆ bytový seminář, česky | francouzsky, vznik: 12. 10. 1987

◆ private seminar, Czech | French, origin: 12. 10. 1987

## Materialistická filosofie naší doby [1987]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1987-10-12 André Comte-Sponville – Materialistická filosofie naší doby (1) [LVH317VA]\_Kaz a\_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: *Merci de votre invitation et de votre accueil.*

Jiný hlas: Děkuji za pozvání. Není původu šlechtického tedy, hraběcího, je mu třicet pět.

Jiný hlas: *Et je suis professeur de philosophie à l'université de Paris, assistant.*

Jiný hlas: Živí se přednášením filosofie na universitě a je asistent, což je méně než profesor.

Jiný hlas: *Et donc j'ai retenu pour thème de cet exposé le titre suivant: problèmes actuels de la philosophie matérialiste.*

Jiný hlas: Pro dnešní večer mám přichystáno téma: současné problémy materialistické filosofie.

Jiný hlas: *Alors je crois que pour commencer il faut bien reconnaître qu'il est peut-être paradoxal de parler d'une philosophie matérialiste aujourd'hui, et plus paradoxal encore d'en parler ici à Prague.*

Jiný hlas: Jako úvodem je možno říci, že je možná paradoxní hovořit o materialistické filosofii dnes, a ještě paradoxnější je o tom v Praze.

Jiný hlas: *C'est que le matérialisme, hélas, a tendance à être confondu non seulement avec le marxisme, ce qui est une première réduction, mais avec la version dogmatique et totalitaire du marxisme qu'on a coutume d'appeler en France le stalinisme.*

Jiný hlas: Materialismus, žel, má sklon být směřován nejenom s marxismem, což je taková první redukce, první zjednodušení, ale i s dogmatickou verzí, s totalitní verzí přímo marxismu, který je zvykem ve Francii nazývat stalinismem.

Jiný hlas: *Or cette pensée figée, cette pensée morte, morte comme pensée même si elle reste puissante comme force politique ou politico-militaire...*

Jiný hlas: To je taková utkvělá, zabedněná myšlenka, nebo myšlení tady, myšlení už mrtvé. Mrtvé jakožto myšlení, i když zůstává třeba mocné jako politická síla nebo politicko-vojenská síla.

Jiný hlas: *Cette pensée qui ne pense plus, n'est-ce pas le contraire de la philosophie vivante, c'est-à-dire le contraire de la philosophie?*

Jiný hlas: Toto myšlení, které už dále nemyslí, není-li to tedy přímo opak živoucí, živé filosofie, tedy opak filosofie.

Jiný hlas: *Et où mieux qu'à Prague est-on en mesure de connaître la vérité oppressive de cette pensée?*

Jiný hlas: A kde lépe než v Praze je člověk s to poznat pravdu, přesně postihnout toto myšlení, jeho povahu.

Jiný hlas: *Si pourtant je continue de m'intéresser à la philosophie matérialiste et si j'essaie de faire vivre cette pensée, c'est que je crois deux choses.*

Jiný hlas: Jestliže přesto se zajímám dále o materialistickou filosofii a pokouším-li se dále uchovávat při životě toto myšlení, pak protože věřím dvěma věcem.

Jiný hlas: *Première chose: je crois que le matérialisme ne se réduit pas au marxisme, et encore moins à sa version stalinienne ou bureaucratique.*

Jiný hlas: Zaprvé: myslím, že materialismus nelze redukovat na marxismus, a ještě méně na jeho stalinskou verzi nebo verzi byrokratickou.

Jiný hlas: *Et deuxièmement: je crois que la philosophie matérialiste peut nous aider aujourd'hui à vivre et à penser, à penser donc à vivre, et y compris à critiquer le stalinisme et le totalitarisme.*

Jiný hlas: A zadruhé: myslím, že materialistická filosofie nám může pomoci dnes žít i myslet, tedy žít, a to znamená, toto žít znamená také kritizovat stalinismus i totalitarismus.

Jiný hlas: *Pourquoi, comment? C'est ce que je voudrais en quelques mots essayer de montrer ou d'esquisser.*

Jiný hlas: Proč a jak, to je to, co bych chtěl v několika slovech pokusit se předvést nebo načrtnout.

Jiný hlas: *Alors je procéderai en trois points. Premier point: qu'est-ce que le matérialisme? Deuxième*

*point: la crise du matérialisme. Troisième point, en forme d'interrogation: une philosophie matérialiste pour notre temps?*

Jiný hlas: Budu postupovat v bodech. První bod: co je to materialismus? Druhý bod: krize materialismu. Bod třetí ve formě otázky: materialistická filosofie pro naši dobu.

Jiný hlas: *Alors d'abord donc, qu'est-ce que le matérialisme?*

Jiný hlas: Tedy co je materialismus? Zaprvé.

Jiný hlas: *Alors comme vous le savez, le mot a deux sens, le mot matérialisme a deux sens: un sens vulgaire et un sens philosophique.*

Jiný hlas: Jak víte, samo slovo materialismus má dva významy. Význam běžný a význam filosofický.

Jiný hlas: *Le sens vulgaire, c'est qu'on appelle matérialiste celui qui ne vit que pour des biens matériels.*

Jiný hlas: Význam běžný, tedy řekněme, materialista je ten, kdo žije pouze pro materiální statky, materiální dobro.

Jiný hlas: *C'est-à-dire que le matérialiste, c'est celui qui aime l'argent, la bonne chère, le sexe, le confort etc. Bref, le matérialiste en ce sens vulgaire, c'est celui qui n'a pas d'idéal.*

Jiný hlas: Materialista je ten, kdo miluje prachy, dobrou pozici, sex, komfort a tak dále. Zkrátka v tomto smyslu materialista je ten, kdo nemá žádný ideál.

Jiný hlas: *Il est clair que ce n'est pas mon matérialisme.*

Jiný hlas: Doufám, že je jasné, že to není můj materialismus.

Jiný hlas: *Le matérialisme dont je vais parler, c'est donc un matérialisme philosophique. Il a donc un idéal, puisque en tant qu'il est philosophie, il tend vers une forme de sagesse, et qu'en ce sens on peut dire que la sagesse est mon idéal.*

Jiný hlas: Materialismus, o němž chci hovořit, je materialismus filosofický. Má tedy svůj ideál, neboť jelikož je filosofický, tenduje k určité formě moudrosti a v tomto smyslu lze říci, že mým ideálem je moudrost.

Jiný hlas: *Qu'est-ce alors que ce matérialisme philosophique? On peut aborder la question de plusieurs points de vue.*

Jiný hlas: Co je to tedy tento filosofický materialismus? Lze na tu otázku nahlížet z více hledisek.

Jiný hlas: *Concernant la définition du matérialisme, le point de vue ontologique est sans doute le point de vue décisif et on donne la définition traditionnelle suivante:*

Jiný hlas: Lze se podívat z hlediska ontologického na materialismus, a to je hledisko rozhodující a dává tradiční definici, jež zní následovně.

Jiný hlas: *Est matérialiste toute doctrine qui dit que tout est matière, ou selon la formulation d'Engels, qu'il y a un primat de la matière sur la pensée, ou comme disait Auguste Comte en France au XIXe siècle, que le supérieur s'explique par l'inférieur.*

Jiný hlas: Materialistická je každá doktrína, která říká, že všechno je hmota, nebo podle formulace Engelsovy, že existuje primát hmoty před myšlením, nebo jak říká Auguste Comte v devatenáctém století, že to vyšší se vysvětluje nižším.

Jiný hlas: *Par exemple, si vous pensez que la pensée s'explique par le cerveau, c'est une thèse matérialiste.* Například v tomto smyslu myšlení se vysvětluje mozkem. To je materialistická teze.

*De même quand Freud explique la vie psychique consciente par l'inconscient et la sexualité, c'est aussi une position matérialiste.* Obdobně Freud vysvětluje psychický život, psychismus vědomí nevědomím a sexualitou, a to je také pozice materialistická.

*Et en ce sens quand Marx explique les idées et la politique par l'économie ou la lutte des classes, c'est aussi en effet du matérialisme.* V tomto smyslu, když Marx vysvětluje myšlení a politiku ekonomii nebo třídním bojem, je to opět materialismus.

*Mais je ne veux pas m'arrêter sur ce débat purement ontologique qui nous entraînerait dans des problèmes très difficiles et qui nécessiterait trop de temps.* Nechci se však zastavit u této debaty čistě ontologické, která by nás zavedla do problematiky nesnadné, která by vyžadovala příliš mnoho času.

*Retenons simplement que pour le matérialisme il n'existe pas de monde intelligible, pas de Dieu, il n'y a que la matière, il n'y a que des corps. Mějme na paměti pouze tolik, že pro materialismus neexistuje inteligibilní svět, není boha, je pouze hmota, existují pouze těla.*

*C'est le monde déjà en Grèce de Démocrite et d'Épicure. Je to v řecké oblasti svět Démokrita a Epikura. Cela pour rappeler que si Marx est bien matérialiste en ce sens, le matérialisme est de très loin antérieur. Tím chci připomenout to, že je-li Marx materialistou v tomto smyslu, materialismus zdaleka Marxe předchází.*

*Et puisqu'il est antérieur, il n'y a pas de raison qu'il ne lui survive pas. A protože je dřív než Marx, není proto důvod, proč by nemohl Marxe přežít.*

*Ce qui m'intéresse surtout dans cette tradition matérialiste, et ce sur quoi je voudrais m'arrêter ce soir, c'est l'absence de monde intelligible, l'absence donc de valeurs absolues, de valeurs en soi. Co mě na té materialistické tradici zvláště zajímá, a o čem bych chtěl tento večer hovořit, je nepřítomnost inteligibilního světa, tedy nepřítomnost absolutních hodnot, hodnot o sobě.*

*Pour Platon en effet, comme vous le savez, Platon philosophe idéaliste, il y a le bien en soi, le beau en soi, le juste en soi, etc. Jak víte, pro Platóna, tedy idealistu, existuje dobro o sobě, krásno o sobě, spravedlno o sobě a tak dále.*

*Et c'est par rapport à ces valeurs absolues qu'on peut juger de la valeur de toute chose. A teprve ve vztahu k těmto absolutním hodnotám lze posuzovat hodnoty všech věcí.*

*Par exemple une femme est belle pour Platon si et seulement si elle participe au beau en soi. Například žena je krásná pro Platóna, pakliže a pouze tehdy se podílí na krásnu jako takovém.*

*Elle est donc belle en vérité, et cette valeur, et cette beauté doit donc faire l'accord nécessaire de tous les esprits qui participent aussi au beau en soi. Je tedy krásná v pravdě. A tato krása musí nezbytně být v souladu se všemi dušemi, které se také podílejí na krásnu jako takovém.*

*Pour Épicure au contraire rien n'est juste en soi, rien n'est bon en soi, rien n'est beau en soi. Pro Epikura naopak nic není o sobě spravedlivé, nic není dobré o sobě, nic krásné o sobě.*

*La valeur dépend toujours du désir. Il n'y a pas de valeur absolue. Toute valeur est relative au sujet qui en juge. Hodnota vždycky odvisí od přání. Není absolutních hodnot, každá hodnota je relativní vůči subjektu, který ji posuzuje.*

*Par exemple si je trouve une femme belle, ce n'est pas parce qu'elle participe au beau en soi, c'est parce que je la désire. Například zdá-li se mi žena krásná, není to proto, že by nějak participovala na krásnu o sobě, ale proto, že si ji přeji.*

*Et c'est pourquoi un singe préférerait une guenon. A proto opičák dává přednost opici a ne krásné ženě. Ce qui me paraît important ici c'est que du statut de la valeur, notamment du fait qu'elle relève de la vérité comme le dit Platon, ou bien qu'elle relève au contraire du désir comme le dit Épicure, il y aura de grandes différences dans la manière dont nous allons nous conduire vis-à-vis de cette valeur et vis-à-vis les uns des autres. Zdá se mi důležité zde toto: ze statutu hodnoty, zvláště z toho, že závisí na pravdě, jak říká Platón, nebo naopak, že odvisí od přání, jak říká Epikur, bude velký rozdíl ve způsobu, jímž se budeme stavět vůči této hodnotě a stavět se jedni vůči druhým.*

*Jiný hlas: Pour le faire comprendre,*

*Jiný hlas: abych to objasnil,*

*Jiný hlas: je prendrai un exemple plus grave que la beauté d'une femme,*

*Jiný hlas: tedy takový příklad, který je nesnadnější, než je krása ženy.*

*Jiný hlas: Est-ce que le capitalisme –*

*Jiný hlas: zdalipak kapitalismus –*

*Jiný hlas: on pourrait dire la même chose du socialisme –*

*Jiný hlas: lze nahradit slovem socialismus –*

*Jiný hlas: est-ce que le capitalisme c'est bien ou c'est mal ?*

*Jiný hlas: Je dobrý nebo špatný?*

Jiný hlas: *La réponse idéaliste va dire : c'est bien,*

Jiný hlas: idealistická odpověď řekne: je to dobré,

Jiný hlas: *ou bien selon les idéalistes c'est mal,*

Jiný hlas: nebo podle idealistů je to špatné.

Jiný hlas: *Mais prenons „c'est bien“ : c'est bien parce que c'est conforme au bien en soi, au juste en soi, etc.*

Jiný hlas: Je to dobré, protože to odpovídá dobru o sobě, odpovídá to konceptu spravedlnosti o sobě.

Jiný hlas: *Ou bien un idéaliste de gauche, en France, dirait : le capitalisme c'est mal, parce que ce n'est pas conforme au bien en soi, au bien absolu, ce n'est pas conforme au juste absolu, etc.*

Jiný hlas: Nebo idealista levicový ve Francii by řekl: kapitalismus je zlo, protože neodpovídá, není konformní dobru o sobě, dobru absolutnímu, neodpovídá to absolutní spravedlnosti a tak dále.

Jiný hlas: *Au contraire, la réponse matérialiste serait, me semble-t-il, la suivante : le capitalisme ce n'est ni bien ni mal objectivement parlant.*

Jiný hlas: Naopak odpověď materialistická bude, mám za to, následující: kapitalismus není ani dobro ani zlo, objektivně mluveno.

Jiný hlas: *Autrement dit, ce n'est pas une question de vérité.*

Jiný hlas: Jinými slovy, není to otázka pravdy.

Jiný hlas: *Ce n'est pas la vérité qui va choisir pour ou contre le capitalisme.*

Jiný hlas: Není to pravda, která bude volit pro nebo proti kapitalismu.

Jiný hlas: *Pour un matérialiste, la vérité n'a pas de préférence.*

Jiný hlas: Pro materialistu pravda nezná žádnou preferenci. Pravda nepreferuje.

Jiný hlas: *Le capitalisme n'est pas plus vrai, ni moins vrai que le féodalisme, le socialisme et tout ce que vous voulez.*

Jiný hlas: Kapitalismus není pravdivější ani méně pravdivý než feudalismus, socialismus či co si ráčíte přát.

Jiný hlas: *Autrement dit, le matérialiste dirait : les jugements de valeur ne relèvent pas d'une vérité, ils relèvent de ce que j'appellerais le goût, c'est-à-dire le désir historiquement déterminé.*

Jiný hlas: Materialista by řekl: hodnotové nebo hodnotící soudy neodvisí od pravdy, nýbrž odvisí od toho, co já bych nazval gustem, tedy přání, které je historicky determinováno.

Jiný hlas: *Ce qu'il faut retenir de cela, c'est que pour l'idéalisme, par exemple Platon, le vrai et le bien, ce qui est et ce qui doit être – pardon –, la vérité et la valeur sont du même côté.*

Jiný hlas: Co je třeba z tohoto uchovat v paměti, je to, že pro idealismus, například Platonův, pravdivé a dobré, to, co je a to, co má být – ne, to, co je a to, co má být, pardon –, pravda a hodnota stojí na stejné straně.

Jiný hlas: *Le réel, c'est-à-dire tout ce qui est, et la valeur, c'est-à-dire tout ce qui doit être, ne font qu'un.*

Jiný hlas: Reálné, skutečné, to, co je, a hodnota, tedy to, co má být, tvoří jedno.

Jiný hlas: *La valeur existe donc objectivement, elle peut donc être connue en vérité.*

Jiný hlas: Hodnota existuje objektivně a může být v pravdě poznána.

Jiný hlas: *La valeur peut dès lors être connue scientifiquement.*

Jiný hlas: Pravda může nyní být poznána vědecky.

Jiný hlas: *Et c'est bien en effet ce que fait Platon dans La République et Les Lois, où il nous dit la vérité non pas seulement des sociétés réelles, mais de la bonne société.*

Jiný hlas: A vskutku Platon takto postupuje v Ústavě a v Zákonech, kde nám říká, že pravda nejenom pravda reálných společností, ale dobré společnosti.

Jiný hlas: *Platon nous dit : voilà ce que doit être la société, et il prétend qu'il s'agit là d'un savoir, d'une épistémè, exactement du même type, même s'il n'a pas les mêmes méthodes, que le savoir mathématique.*

Jiný hlas: Platon nám říká: hle, co má být společnost, a domnívá se, že se jedná o vědění, o épistémè, o épistémè stejného typu, i když tedy nemá stejné metody, jako je vědění matematické.

Jiný hlas: *Pour le matérialisme, au contraire, le vrai et le bien, ce qui est et ce qui doit être, le réel et la valeur – ou la réalité et la valeur – ne sont pas confondus, mais au contraire disjoints, séparés.*

Jiný hlas: Pro materialismus je tomu naopak: pravdivé a dobré, to, co je a to, co má být, reálné a hodnota – nebo realita a hodnota – nejsou smíšený, nýbrž naopak oddělený, rozdělený.

Jiný hlas: *La valeur n'existe que pour et par le sujet.*

Jiný hlas: Hodnota existuje pouze pro a skrze subjekt.

Jiný hlas: *Elle varie donc selon les sujets, et ne saurait donc en aucun cas être énoncée scientifiquement ou objectivement.*

Jiný hlas: A proto se také obměňuje nebo je různá podle různých subjektů a nemůže být v žádném případě vyjádřena vědecky nebo objektivně.

Jiný hlas: *Or, ce qui me paraît clair, c'est que si l'on accepte cette présentation du matérialisme et de l'idéalisme que j'ai faite, le marxisme déjà, et le stalinisme encore plus, sont selon cette définition non pas matérialistes, mais idéalistes.*

Jiný hlas: Nuže to, co mně se zdá, že je jasné, je toto: přijmeme-li toto podání materialismu a idealismu, toto nastínění materialismu a idealismu, jak jsem ho přednesl, pak marxismus již, a stalinismus o to víc, jsou podle těchto definic nikoli materialistické, nýbrž idealistické.

Jiný hlas: *Ce qu'on appelle le socialisme scientifique, comme disait Engels, c'est bien, comme chez Platon, la conjonction, l'union du vrai et du bien.*

Jiný hlas: To, co se nazývá vědecký socialismus, jak to nazval Engels, je to, jako u Platona, spojení, smíšení pravdy a dobra.

Jiný hlas: *Le socialisme scientifique nous dit la vérité, selon Engels, non seulement de ce qui est, mais de ce qui doit être.*

Hejdánek: Vědecký socialismus nám říká pravdu, podle Engelse, nejen o tom, co jest, ale o tom, co má být.

Jiný hlas: *On peut donc dire, j'ai essayé dans mon livre de le montrer un peu en détail, ici je suis obligé de résumer beaucoup, mais on peut donc dire, me semble-t-il, que Marx et Staline sont du côté de Platon.*

Hejdánek: Lze tedy říci, ve své knize jsem se pokoušel to doložit v detailech, tady musím hodně resumovat, ale lze říci, zdá se mi, že Marx i Stalin jsou na jedné lodi, ano, jsou tady na straně Platonově.

Jiný hlas: *Non du tout qu'ils défendent les mêmes thèses, mais parce que leur pensée est isomorphe à la sienne, de même forme, elle n'a pas le même contenu, mais elle a la même structure.*

Hejdánek: Ne že by snad hájili tytéž teze, ale protože jejich myšlení je isomorfní, má stejnou formu, stejnou podobu, byť nemá stejný obsah, ale má stejnou strukturu.

Jiný hlas: *À la seule différence, il est vrai importante, qu'elle est inversée selon l'axe du temps.*

Hejdánek: Jediný rozdíl, a ten je jistě důležitý, že má opačný časový akcent.

Jiný hlas: *Pour Platon en effet, l'âge d'or, c'est-à-dire cette union de ce qui est et ce qui doit être, le moment où l'être coïncide pleinement avec le devoir-être qui est sa vérité, pour Platon ce moment idéal est derrière nous.*

Hejdánek: Pro Platona totiž zlatý věk, tedy jednota toho, co jest a co byti má, moment, kdy bytí koinciduje dokonale s tím, čím byti má, tedy s tím, co je jeho pravda, tento ideální moment je u Platona za námi.

Jiný hlas: *Qu'on puisse bien dire si Platon donne à cette antériorité un sens historique, ce qui supposerait que l'âge d'or a réellement existé, ou bien un sens conceptuel, ce qui supposerait seulement que l'éternité pour l'homme est toujours déjà perdue.*

Hejdánek: Platon dává tomu, co předchází, smysl historický, tedy zlatý věk skutečně existoval, anebo tomu dává smysl konceptuální, což by předpokládalo pouze, že věčnost pro člověka je navždycky ztracena.

Jiný hlas: *Ce qui est sûr, c'est que pour Marx, pour Engels, pour Staline, l'âge d'or, c'est-à-dire cette union entre l'être et le devoir-être, l'être enfin réconcilié avec le devoir-être qui est sa vérité, pour Marx et*

*Staline il n'est pas derrière nous mais devant nous.*

Hejdánek: Jisté je, že pro Marxe, Engelse, Stalina zlatý věk, jednota mezi bytím a co být má, bytí konečně smířené s tím, co býti má, tedy s tím, co je jeho pravda, pro Marxe a Stalina je to před námi.

Jiný hlas: *Il est dans l'avenir, et un avenir dont on sait bien pour le coup qu'il est historique, c'est-à-dire qu'il tend tout entier vers ce que vous appeliez tout à l'heure le socialisme réel.*

Hejdánek: V budoucnosti, v budoucnosti, o níž víme, že je historická, tedy tenduje k tomu, co jsme nazvali reálný socialismus.

Jiný hlas: *Pour le reste, leur pensée, la pensée de Platon et la pensée de Marx et a fortiori de Staline, leur pensée est bien isomorphe, et comme j'essayais de le montrer en détail dans mon livre, il me semble que le cœur de cette isomorphie, c'est précisément la conjonction de la vérité et de la valeur.*

Hejdánek: Myšlení Marxovo, Engelsovo a tím spíš Stalinovo je isomorfní, a ve své knize se pokouším ukázat, že srdcem té isomorfie je právě sjednocení, spojení pravdy a hodnoty.

Jiný hlas: *Et je crois que c'est là que naît la crise de la philosophie matérialiste.*

Hejdánek: A myslím, že tadyhle se rodí krize materialistické filosofie.

Jiný hlas: *Et j'en viens donc à mon second point.*

Hejdánek: A už jsme u bodu dvě.

Jiný hlas: *En effet, cette conjonction du vrai et du bien, cette science entre guillemets, cette science qui prétend dire à la fois ce qui est et ce qui doit être, et qui annonce leur réunion réelle dans l'avenir, c'est ce qu'on appelle traditionnellement une utopie.*

Hejdánek: Spojení dobra a pravdy, tato v uvozovkách věda, která chce zároveň vyjádřit, co jest i co být má, a která ohlašuje své sjednocení v reálné budoucnosti, je to, co se tradičně nazývá utopie.

Jiný hlas: *Je sais bien qu'Engels prétendait opposer le socialisme scientifique au socialisme utopique, mais précisément c'est le propre de tous les utopistes que de prétendre à la scientificité. On voit la même chose par exemple chez Saint-Simon ou chez Fourier.*

Hejdánek: Víím, že Engels se domníval, že vědecký socialismus stojí v opozici oproti utopickému, ale všem utopistům právě je vlastní, že si nárokují vědeckost. Obdobně je tomu u Saint-Simona, Fouriera.

Jiný hlas: *Or, cette utopie, me semble-t-il, ce n'est jamais qu'une forme de religion. Ce n'est pas autre chose. C'est une forme de religion.*

Hejdánek: Tato utopie, zdá se mi, není nikdy nic jiného než náboženství. Je to forma náboženství.

Jiný hlas: *La conjonction du vrai et du bien, la valeur vraie, que l'on appelle Dieu dans les religions traditionnelles, s'appelle simplement le communisme, ou l'histoire réelle, dans ces religions utopistes.*

Hejdánek: Spojení dobra a pravdy, pravdivá hodnota, která v tradičních náboženstvích bývá nazývána Bohem, se nazývá komunismem nebo reálnými dějinami v oněch utopických náboženstvích.

Jiný hlas: *C'est-à-dire que l'espèce de perversion platonisante qu'on trouve chez Marx et ses successeurs, c'était aussi la transformation du matérialisme en religion.*

Hejdánek: Tedy určitá platonizující perverze, kterou nacházíme u Marxe a jeho následovníků, je zároveň přeměnou materialismu v náboženství.

Jiný hlas: *Or à cela, je vois deux dangers. Le premier danger, c'est que quand l'utopie arrive au pouvoir, elle prétend nécessairement s'imposer à tous. Puisque la valeur est vraie. Puisque, par exemple, le communisme est en vérité, à la fois l'avenir et le bonheur de l'humanité, on ne voit pas qui pourrait légitimement lui refuser son accord et sa participation. La vérité, en effet, ne se vote pas, elle ne se discute pas, elle ne se refuse pas. Vidím tady dvě nebezpečí. První tkví v tom, že když se utopie dostane k moci, nutně si nárokuje to, že se vnutí všem, neboť hodnota je pravda. Protože například komunismus je vpravdě zároveň budoucností i štěstím lidstva, pak je nepochopitelné, že by někdo mohl legitimně odmítnout svůj souhlas a svou spolupráci. O pravdě se totiž nehlasuje, o ní se nediskutuje a nelze ji odmítnout.*

*À quoi bon, dès lors, des élections libres, des débats d'opinion ou des possibilités de refuser le pouvoir? Il me semble, dès lors, que le dogmatisme tend toujours nécessairement au totalitarisme. Tedy k čemu jsou*

dobré svobodné volby, diskuse o veřejném mínění nebo možnosti odmítnout moc? Zdá se mi, že jakmile dogmatismus vždy tenduje nutně k totalitarismu.

*Et que, de ce point de vue, l'histoire des pays du socialisme réel, comme vous le disiez, n'est pas sans rappeler l'histoire de ce que j'appellerais l'Église catholique réelle, avec ses dogmes, ses schismes, ses inquisitions, ses prêtres, et, le cas échéant, ses massacres... le tout, bien sûr, quand l'Église catholique avait vraiment du pouvoir, comme on l'a vu, par exemple, au Moyen Âge.* A v tomto ohledu dějiny zemí reálného socialismu, jak jste říkal, lze připomenout dějiny toho, co bych nazval dějinami reálné katolické církve s jejími dogmaty, schizmaty, inkvizicí, kněžstvem a eventuálními masakry. To vše tehdy za předpokladu, že katolická církev měla skutečně moc, jak jsme viděli ve středověku.

*Autrement dit, quand une value est considérée comme une vérité objective, elle prétend nécessairement s'imposer à tous, comme une vérité mathématique. Celui qui s'obstinerait à croire que deux plus deux font cinq, n'aurait guère le choix qu'entre retourner à l'école, s'il fait preuve d'ignorance, à l'hôpital psychiatrique, s'il fait preuve d'incapacité mentale, ou en prison, s'il fait preuve de mauvaise volonté. Et voilà donc le premier danger.* Jinak řečeno, když je hodnota uvažována jako objektivní pravda, nutně se chce vnímat jako matematická pravda. Kdo odmítá věřit, že dvě a dvě jsou čtyři, respektive věří, že dvě a dvě je pět, má dvě možnosti: buď se vrátí zpátky do školy, pakliže ukáže, že je nevědomý, nebo na psychiatrii, pakliže se prokáže, že jeho myšlenkové kapacity jsou v nepořádku, nebo do vězení, pakliže prokáže nedostatek dobré vůle. To je první nebezpečí.

*Mais il y a un second danger, philosophique, qui est que, dès lors, le matérialisme disparaît. Il est devenu, en effet, sans le dire, et sans doute sans le savoir, une religion comme une autre. Peut-être pire qu'une autre, car souvent sans morale. Religion d'autant plus dangereuse qu'il n'y a plus de philosophie matérialiste pour la critiquer. Si bien qu'on se trouve dans une situation où pour critiquer la religion nouvelle, il n'y a plus que la religion ancienne. Ce qui tend vers un monde très particulier, où entre Gorbatchev et Jean-Paul II, il n'y aurait plus rien.* Je tedy nebezpečí druhé, filosofické, a to je v tom, že materialismus zmizí. Materialismus se stal, aniž to o sobě řekl a aniž to o sobě ví, náboženstvím jako každým jiným. Možná horším, neboť náboženství často bez morálky. Náboženství o to nebezpečnější, protože schází materialistická filosofie, která by ho mohla kritizovat. Tedy nacházíme se v situaci, kdy ke kritice nového náboženství není nic jiného než náboženství staré. Což vede k takovému zvláštnímu úkazu, že mezi Gorbačovem a Janem Pavlem II. nebude nic.

Hejdánek: No mezi... mezi Gorbačovem a mezi Janem Pavlem druhým nic jiného nebylo. Dvě náboženství by na sebe narazila na hranici a nic jiného už třetího mezi nimi není.

*Jiný hlas: C'est-à-dire qu'il faudrait être soit d'accord avec Gorbatchev, soit d'accord avec Jean-Paul II, et que nous n'aurions plus le choix qu'entre une religion contre l'autre. Voilà le danger. Et ce face-à-face tragique et burlesque, c'est précisément ce à quoi je ne me résigne pas. Je crois en effet qu'entre Gorbatchev et Jean-Paul II, ou peut-être pas entre, mais à côté, il y a de la place pour autre chose qu'une religion. Cette autre chose, c'est ce que j'appellerais une philosophie matérialiste pour notre temps.* Tedy že by bylo třeba souhlasit s jedním nebo s druhým a neměli bychom další volbu než jedno náboženství proti druhému. To je to nebezpečí. Ta opozice tragická a zároveň komická je přesně něco, k čemu já se nehodlám podřídit. Věřím, že mezi Gorbačovem a Janem Pavlem druhým, možná že ne mezi nimi, ale vedle nich, je místo pro něco jiného než pro náboženství. To, o co mi jde, co tam snad je, bych nazval materialistickou filosofií pro naši dobu.

*Alors, je serais forcément très bref. Il me semble que face à cette crise du matérialisme, ceux qui, comme moi, se sont trouvés biographiquement confrontés à cette crise, parce qu'ils étaient communistes et marxistes pendant...* Budu nutně velice stručný. Zdá se mi, že tváří v tvář krizi materialismu ti, kteří se jako já ve svém životopise museli konfrontovat s touto krizí, protože byli komunisty a marxisty po dobu...

Jiný hlas: dix ans

Hejdánek: deset let

Jiný hlas: de 70 à 80



Hejdánek: od sedmdesátého do osmdesátého roku.

Jiný hlas: *D'un marxisme par ailleurs dont il faut bien dire qu'il est très différent de la vision qu'on peut en avoir ici, puisqu'il s'agissait du marxisme que nous connaissons ici, de ce qu'on a appelé l'eurocommunisme, mais qui est une toute autre histoire sur laquelle je ne veux pas m'attarder.*

Hejdánek: A to marxismu, který, jak se patří, se velmi liší od marxismu, který známe zde, neboť existuje něco jako eurokomunismus, ale o tom tady nebudu teď mluvit.

Jiný hlas: *Ce que je veux dire, c'est que face à cette crise, les gens de ma génération se trouvent confrontés à deux tentations.*

Hejdánek: Co chci říci, je, že tváří v tvář této krizi lidé mé generace jsou konfrontováni se dvěma pokoušeními.

Jiný hlas: *La première, c'est de renoncer au matérialisme.*

Hejdánek: První pokoušení je zřici se materialismu.

Jiný hlas: *La seconde, c'est de renoncer à la philosophie.*

Hejdánek: A druhé pokoušení je zřici se filosofie.

Jiný hlas: *Première tentation donc, renoncer au matérialisme.*

Hejdánek: První pokoušení, zřici se materialismu.

Jiný hlas: *Cela a été l'histoire en gros de ce qu'on a appelé en France les nouveaux philosophes.*

Hejdánek: To se přihodilo těm, které ve Francii nazývají titulem noví filosofové. Měli jsme jednoho tady, monsieur Glucksmann, kterýsi...

Jiný hlas: Jo, Glucksmann.

Hejdánek: Jeden z nich nám tady přednášel.

Jiný hlas: *...qui ont rompu spectaculairement avec le matérialisme, soit ne s'en occupent plus du tout, soit se rangent complètement dans la religion.*

Hejdánek: Kteří se naprosto okázale rozešli s materialismem, buď se jím vůbec nezabývají, nebo se utekli k náboženství.

--- (1987-10-12 André Comte-Sponville - Materialistická filosofie naší doby (1) [LVH317VA]\_Kazb\_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: *Et puis il y a une seconde tentation...*

Hejdánek: ...druhé pokoušení.

Jiný hlas: *...qui sera de renoncer non pas spécialement au matérialisme...*

Hejdánek: To tkívá v tom, ne v přímém odmítnutí materialismu...

Jiný hlas: *...voire de conserver le matérialisme...*

Hejdánek: ...lze toto, ano, lze být pokoušen při tom se materialismu nezřici, zachovat ho...

Jiný hlas: *...mais de renoncer à la philosophie.*

Hejdánek: ...ale odmítnout filosofii.

Jiný hlas: *C'est ce que j'appellerai non plus la tentation religieuse...*

Hejdánek: To bych nazval...

Jiný hlas: *...mais la tentation positiviste.*

Hejdánek: ...pokoušením pozitivismu.

Jiný hlas: *Pour ne parler que du matérialisme, cette tentation c'est le cas en France...*

Hejdánek: Ve Francii toto pokoušení, toto druhé, je případem...

Jiný hlas: *...de gens comme Louis Althusser...*

Hejdánek: ...lidí, jako je Althusser...

Jiný hlas: *...ou Georges Labica.*

Hejdánek: ...nebo Georges Labica, známe.

Jiný hlas: *Mais c'est la tentation aussi dans un tout autre rayon idéologique de Lévi-Strauss...*

Hejdánek: Lze už obdobné pokoušení hodit na hlavu tedy Lévi-Straussovi...

Jiný hlas: *...qui accepterait sans doute qu'on parle de son matérialisme...*

Hejdánek: ...který by souhlasil, aby se hovořilo o jeho materialismu...

Jiný hlas: *...mais qui refuserait énergiquement qu'on le prenne pour un philosophe.*

Hejdánek: ...ale energicky by odmítl být považován za filosofa.

Jiný hlas: *Pour ce qui me concerne, j'essaie de refuser ces deux tentations.*

Hejdánek: Co mne se týče, pokusím se odmítnout oboje pokoušení.

Jiný hlas: *C'est-à-dire que j'essaie de conserver à la fois le matérialisme et la philosophie.*

Hejdánek: Tedy zachovat zároveň materialismus i filosofii.

Jiný hlas: *Mais alors comment conserver donc la philosophie matérialiste...*

Hejdánek: Jak ale zachovat materialistickou filosofii...

Jiný hlas: *...en échappant à sa dégénérescence religieuse, dogmatique ou stalinienne.*

Hejdánek: ...a uniknout její degeneraci, degeneraci náboženské, dogmatické nebo stalinské.

Jiný hlas: *Mon trajet et peut-être mon pari...*

Hejdánek: Moje cesta, nebo možná moje sázka...

Jiný hlas: *...a été pour ce faire de reprendre pied, de me réinstaller dans la tradition philosophique matérialiste la plus ancienne.*

Hejdánek: ...je v tom, znovu se usadit v tradici filosofické, materialistické, v té nejstarší.

Jiný hlas: *C'est-à-dire qu'au lieu de lire Épicure et Lucrèce à la lumière de Marx comme on disait dans ma jeunesse...*

Hejdánek: Tedy místo toho, abych četl Epikura a Lukrecia očima nebo ve světle Marxe, jak se říkalo za našeho mládí...

Jiný hlas: *...j'ai entrepris plutôt de relire Marx à la lumière d'Épicure et de Lucrèce.*

Hejdánek: ...pokusil jsem se naopak znovu číst Marxe ve světle Epikura a Lukrecia.

Jiný hlas: *Et aussi, il faut bien le dire, à la lumière de Spinoza...*

Hejdánek: A také, třeba říct, ve světle Spinozy...

Jiný hlas: *...qui bien qu'il ne soit pas en toute rigueur un philosophe matérialiste...*

Hejdánek: ...který snad není docela materialistickým filosofem...

Jiný hlas: *...m'a aidé à comprendre – j'en parlais tout à l'heure avec Monsieur Hejdánek...*

Hejdánek: ...ale který mi pomohl porozumět – mluvili jsme o tom spolu před chvílí...

Jiný hlas: *...il m'a aidé à comprendre comment le matérialisme ne pouvait pas se passer de la notion de vérité...*

Hejdánek: ...pomohl mi porozumět, že se materialismu nelze obejít bez pojmu pravdy...

Jiný hlas: *...ce que j'appellerai pour faire bref le rationalisme...*

Hejdánek: ...to bych nazval racionalismem...

Jiný hlas: *...et combien peut-être le matérialisme trouvait là sa limite ou son aporie.*

Hejdánek: ...a kolik materialismus zde našel, našel materialismus své meze nebo své aporie.

Jiný hlas: *Toujours est-il qu'avec Épicure, Lucrèce et Spinoza...*

Hejdánek: Stále platí, že s Epikurem, Lukreciem, Spinozou...

Jiný hlas: *...et aussi, mais lus à partir d'eux, avec Marx et Freud...*

Hejdánek: ...a také pak s Marxem a Freudem...

Jiný hlas: *...c'est-à-dire Marx et Freud revus et corrigés par Épicure et Spinoza...*

Hejdánek: ...tedy s Marxem a Freudem korigovanými mými předchůdci...

Jiný hlas: *...j'ai essayé de retrouver ce qui me semble être l'intuition primordiale du matérialisme...*

Hejdánek: ...jsem se pokusil najít to, co se mi jeví jako prvotní intuice materialismu...

Jiný hlas: *...c'est-à-dire la disjonction radicale entre ce qui est et ce qui doit être...*

Hejdánek: ...to jest radikální oddělení mezi tím, co jest, a co býtí má...

Jiný hlas: *...entre la vérité et la valeur...*

Hejdánek: ...mezi pravdou a hodnotou...

Jiný hlas: *...entre le réel et le désir.*

Hejdánek: ...mezi realitou a přáním.

Jiný hlas: *Trouvant au passage chez Freud la définition de l'illusion...*

Hejdánek: U Freuda jsem nalezl mimochodem definici iluze...

Jiný hlas: *...qui reprend d'ailleurs une expression traditionnelle en français – qui l'est peut-être aussi en tchèque...*

Hejdánek: ...která používá výraz tradiční francouzský, který je zřejmě známý i v češtině...

Jiný hlas: *...l'illusion consiste dit Freud en substance à prendre ses désirs pour la réalité.*

Hejdánek: Freud říká, iluze spočívá v tom, že svá přání považujeme za realitu.

Jiný hlas: Přání otcem myšlenky v češtině. Ano, tak.

Hejdánek: Tedy hodnota zaměněná za pravdu, to, co býti má, za to, co jest, a tak dále.

Jiný hlas: *Il me semble que ce que le matérialisme essaie de penser...*

Hejdánek: Zdá se mi, že to, co se materialismus pokouší myslet...

Jiný hlas: *...c'est au contraire que le devoir-être n'est pas...*

Hejdánek: ...je to, že být a co býti má... není to...

Jiný hlas: *...que la valeur n'est pas vraie...*

Hejdánek: ...že hodnota není pravda...

Jiný hlas: *...et que la vérité n'a pas de valeur.*

Hejdánek: ...a že pravda nemá hodnotu.

Jiný hlas: *Ce qui ne veut pas dire qu'il ne faut pas l'aimer...*

Hejdánek: ...čímž není řečeno, že nemá být milována...

Jiný hlas: *...mais que sa valeur existe non en elle-même...*

Hejdánek: ...ale že její hodnota neexistuje nikoliv v ní samé...

Jiný hlas: *...mais dans l'amour que nous lui portons.*

Hejdánek: ...ale v lásce, kterou my se k ní vztahujeme.

Jiný hlas: *Penser que le devoir-être n'est pas, que la valeur n'est pas vraie et que la vérité n'a pas de valeur...*

Hejdánek: Myslet, že pravda nemá hodnotu a tak dále... ano...

Jiný hlas: *...c'est ce que j'ai appelé le désespoir.*

Hejdánek: ...je to, co jsem nazval *désespoir*, zoufalstvím zřejmě.

Jiný hlas: *Désespoir non pas du tout comme synonyme de la tristesse...*

Hejdánek: Zoufalství ne jako synonymum smutku, zoufání...

Jiný hlas: *...mais parce que nous ne cessons d'espérer le contraire...*

Hejdánek: ...ale protože nepřestáváme doufat v opak...

Jiný hlas: *...que la valeur soit vraie...*

Hejdánek: ...že hodnota je pravdivá...

Jiný hlas: *...que le devoir-être soit l'être...*

Hejdánek: ...že to, co býti má, jest...

Jiný hlas: *...que le bien soit le réel.*

Hejdánek: ...že dobro je skutečné.

Jiný hlas: *C'est bien l'objet pour nous tous de notre espérance.*

Hejdánek: To je pro nás všechny objekt naší naděje.

Jiný hlas: *Que cela ne soit pas...*

Hejdánek: Že to není...

Jiný hlas: *...c'est donc ce qu'on peut appeler légitimement le désespoir.*

Hejdánek: ...a to, že tomu tak není, to lze nazvat legitimně zoufalstvím.

Jiný hlas: *C'est pourquoi le matérialisme tel que je l'ai retrouvé chez Epicure ou Lucrèce, sans être pessimiste, est néanmoins une pensée difficile, puisqu'elle implique qu'on fasse son deuil, comme dit encore Freud, de ses illusions.*

Hejdánek: Proto materialismus, jak jsem ho našel u Epikura, Lukrecia, aniž je pesimistický, je myšlením nejednoduchým, neboť obsahuje v tom, že člověk truchlí, jak říká Freud, trpí svými iluzemi.

Jiný hlas: *Ce qui fait que mon livre, dont le sous-titre est traité du désespoir et de la béatitude...*

Hejdánek: Proto ten podtitul Traktát o zoufalství a blahoslavenství.

Jiný hlas: Ale to *désespoir* nepřekládám jako zoufalství, v češtině to má úplně jednoznačný význam.

*Difficulté avec le terme de désespoir... c'est la non-espérance.*

Hejdánek: Nenaděje.

Jiný hlas: *Oui, voilà, non-espérance. En français il y a un néologisme qu'on utilise des fois, c'est l'inespoir. L'absence d'espoir.*

Hejdánek: Hm, tak beznaděje, ne? To je zase v češtině už beznadějně, už je zoufalství. Nenaděje.

Odmítnutí naděje.

Jiný hlas: *Ce traité du désespoir aurait pu s'appeler aussi bien, dans un vocabulaire davantage freudien, traité du deuil.*

Hejdánek: Aha, že by se to dalo nazvat traktát o, u Freuda truchlení, to *deuil*, že jo.

Jiný hlas: *En ce sens, je ne suis pas si loin de Kierkegaard, puisque je dis simplement l'inverse. Kierkegaard dans son traité du désespoir à lui, si j'ose dire, écrit, je le cite, que le contraire de désespérer, c'est croire.*

Hejdánek: V tomhle smyslu nešel bych tak daleko jako Kierkegaard, říkám právě opak než on. V tom jaksi jiném Traktátu o nenaději v tom Kierkegaardově píše, že opak toho nenadějného je víra, že jo.

Jiný hlas: *Ce qui est parfaitement conforme à la théologie, puisque vous savez que l'espérance est l'une des trois vertus théologiques, c'est-à-dire qu'elle a Dieu pour objet. Donc l'espérance, la foi, la charité.*

Hejdánek: Což zcela odpovídá teologii, neboť naděje je jedna ze tří teologálních ctností, to jest má za svůj objekt Boha. Víra, naděje a láska.

Jiný hlas: *Donc Kierkegaard disait: le contraire de désespérer, c'est croire. Je dirais simplement: le contraire de croire, c'est désespérer.*

Hejdánek: Takže Kierkegaard říká jaksi nenadít se znamená věřit, opak. Řekl bych jednoduše, že opak víry je nenaděje.

Jiný hlas: *Cela a un enjeu éthique pour l'individu. Il s'agit de savoir si j'aurai la force et le courage d'affronter le réel tel qu'il est, sans me payer d'illusions.*

Hejdánek: Tímhle přichází do hry také etika pro jednotlivce. Jde o to, budu-li mít sílu a odvahu čelit skutečnosti, jaká je, aniž to zaplatím za cenu iluze.

Jiný hlas: *Mais il me semble que cela a aussi une dimension politique. En effet, la perversion religieuse du marxisme, que j'évoquais tout à l'heure, a aussi usé et abusé de l'espérance.*

Hejdánek: Ale zdá se mi, že to má i rozměr politický. Totiž náboženská perverze marxismu, o níž jsem se zmínil, užívala a zneužívala naděje.

Jiný hlas: *C'est-à-dire que c'est toujours pour l'avenir qu'on demande à des générations entières de se sacrifier. C'est toujours pour le bonheur futur que l'on massacre les vivants.*

Hejdánek: To znamená, že vždycky je to pro budoucnost, když se žádá na celých generacích, aby se obětovaly. Je to vždycky pro budoucí dobro, když dochází k masakrům živých.

Jiný hlas: *La difficulté ici, c'est qu'aucune politique ne peut se passer d'une représentation de l'avenir, c'est-à-dire d'une espérance. Et cela vaut pour le militant matérialiste comme pour tout le monde.*

Hejdánek: Nesnáž zde tkví v tom, že žádná politika se nemůže obejít bez nějaké představu budoucnosti, to jest bez naděje. A to platí pro materialisty, pro všechny ostatní.

Jiný hlas: *Ce que le matérialisme interdit, c'est de prendre cette espérance pour une vérité et prétendre au nom de cette vérité nous imposer un présent oppressif.*

Hejdánek: Co materialismus ale zakazuje, je tuto naději považovat za pravdu a ve jménu této pravdy se domnívat, že lze vnutit současnost utiskující, utlačovatelskou.

Jiný hlas: *Pour schématiser un peu, beaucoup... on comprend l'argument selon lequel le bonheur certain de l'humanité justifie quelques millions de morts.*

Hejdánek: Snad s trochou nebo více schematizace lze říci: rozumíme argumentu, podle kterého jistě dobro lidstva ospravedlňuje miliony mrtvých.

Jiný hlas: *Quand je dis 'on comprend', ça ne veut pas dire qu'on approuve. Mais on est du côté d'un calcul arithmétique. Un bonheur à venir, connu en vérité, est mis en balance avec un sacrifice présent.*

Hejdánek: Říkám „lze tomu rozumět“, neznamená to, že to schvalujeme. Tady se stavíme na pozici aritmetického kalkulu. Šťěstí budoucí, které je v pravdě poznáno, je postaveno do rovnice s přítomnou obětí.

Jiný hlas: *Au contraire, si l'on admet que cette espérance n'est en rien une vérité, qu'elle ne relève pas d'une connaissance mais du désir, il sera beaucoup plus difficile d'imposer aux gens le sacrifice de leur existence ou de leur liberté.*

Hejdánek: Naopak, připustíme-li, že tato naděje nemá v sobě nic skutečného, že neodvisí od poznání, nýbrž od přání, bude mnohem nesnadnější vnutit lidem oběť jejich existence nebo jejich svobody.

Jiný hlas: *On comprend qu'un dirigeant - c'était l'argument de Staline, mais d'autres - puisse dire: sacrifiez-vous pour le bonheur des générations à venir. On ne comprendrait pas du tout qu'il dise: sacrifiez-vous pour mon espérance. Or, c'est bien de cela exactement qu'il s'agit.*

Hejdánek: Rozumíme, jak může nějaký takový vedoucí činitel, v tomto případě to byl Stalin, říci: oběťujte se pro dobro budoucích generací, ale nerozuměli bychom vůbec, kdyby řekl: oběťujte se pro mou naději. A právě o tohle přesně jde *Critiquer les illusions de l'espérance*. Kritizovat iluze naděje. *C'est-à-dire non pas interdire aux gens d'espérer*. Tedy nikoliv zakázat lidem doufat. *Mais rappeler toujours que cette espérance est de l'ordre du désir et pas de la vérité*. Ale připomínat, že tato naděje vždycky spadá do řádu přání, a nikoliv pravdy. *C'est interdire aux hommes politiques de juger à notre place ce à quoi nous accordons de la valeur*. To znamená zakázat politikům soudit na našem místě, místo nás, to, což my uznáváme jako hodnotu. Soudit místo nás, co my uznáváme za hodnotu. *C'est dire que la valeur dépend du désir*. Znamená to říci, že hodnota odvisí od přání. *C'est interdire qu'une science prétende en décider à ma place*. A to znamená zakázat vědu, zakázat vědě, aby rozhodovala na mém místě, místo mě. *La vérité s'impose à tous, mon désir ne s'impose qu'à moi*. Pravda se vnucuje všem, moje přání se vnucuje pouze mně. *Critiquer les illusions de l'espérance, montrer qu'elle n'est pas un double de la vérité, mais un fantasme du désir*. Kritizovat iluze naděje, ukázat, že není dvojníkem pravdy, nýbrž že je to blud přání. *C'est donc lui interdire d'être terroriste quand elle est dans l'opposition ou totalitaire quand elle est au pouvoir*. Tedy zakázat jí být teroristou, když je v opozici, nebo být totalitní, když je u moci.

*Bien, ben écoutez, je crois qu'on en a dit assez. En conclusion, si vous voulez, je dirais simplement, j'ai beaucoup changé la fin, alors je ne sais plus trop comment rattacher ça à ce que je voulais dire. Comment vivre pour quelque chose s'il n'y a pas de valeurs objectives?* Snad už jsme toho řekli dost. Snad přece jenom jakýsi závěr, který teďka vyzněl jinak, než byl připraven. Jak žít pro něco, jestliže není žádných objektivních hodnot? *C'est là où l'on retrouve l'image d'Icare, qui m'intéresse surtout pour le mouvement ascendant*. Zde se setkáváme s obrazem Ikara, tedy Ikaros mě zajímá pro svůj pohyb stoupavý, pro svůj vzestup. *Je dirais: le ciel est vide, les valeurs ne sont pas à connaître, comme le prétendait Marx, ni à reconnaître, comme le prétendait Platon, les valeurs sont à faire, elles sont à créer*. Řekl bych: nebe je prázdné, hodnoty nejsou k poznání, jak by se domníval Marx, ani nejsou poznatelné, jak by se domníval Platon, hodnoty jsou tady, aby se na nich dělalo, aby se dělaly, jsou tady, aby byly stvořeny. *Là où il n'y a plus de Dieu, plus de monde intelligible, rien ne peut nous sauver que le courage, l'intelligence et la créativité*. Tam, kde není Boha, kde není inteligibilní svět, nemůže nás zachránit nic než odvaha, intelligence a tvořivost. *Je dirais: surtout le courage. Ce qu'en français nous appelons le courage du désespoir, puisqu'en effet il est désespérant qu'il n'y a ni Dieu, ni monde intelligible, ni vie après la mort, ni justice ultime, ni récompense pour les bons, ni châtement pour les méchants*. Řekl bych zvláště odvaha. To, co ve francouzštině nazýváme odvaha nenaděje, neboť je vskutku nenadějně, že není Boha ani inteligibilního světa, ani života po smrti, ani poslední spravedlnosti, ani odměny za dobro, ani trestu pro zlé lidi. *Le matérialisme, pour conclure, le matérialisme est peut-être le nom philosophique de ce courage*

*du désespoir. Je dirais: le matérialisme, c'est le courage de la raison.* Materialismus, pro závěr, materialismus je možná filosofický název této odvahy nenaděje. Řekl bych: materialismus je odvaha rozumu.

Jiný hlas: Tak i když souhlasím, nebo se mi velice líbí to celkové sdělení přednášky, ten *esprit*, tak mám několik bodů spíš k těm jednotlivým filosofickým detailům toho výkladu. Týkají se tohohle konkrétního lkara, této konkrétní expozice. Nejsem si jist, zdali je možno ztotožnit tvrzení o nepřítomnosti inteligibilního světa s tvrzením o nepřítomnosti absolutních hodnot. *L'énoncé sur l'absence du monde intelligible avec l'énoncé de l'absence de valeurs absolues.* Potom k tomu Platonovi, tam je těch bodů poměrně hodně. Tak je problematické, zda se opravdu u historického Platona dá tvrdit, že žena je krásná, když se podílí na krásnu o sobě. *Il me paraît problématique de dire que pour Platon, le Platon historique, une femme est belle quand elle participe au beau en soi.* Podobně je problematické, zda by Platon vskutku tvrdil, že ideje v tom smyslu, že ideje mohou být poznávány vědecky ve smyslu nějakého objektivního, vykazatelného poznání. *Il me semble problématique de dire que pour Platon, les idées peuvent être reconnues dans le sens d'une science, d'une...vérité objective.*

Jiný hlas: Potom se mi zdá, že může být matoucí vykládat ten rozdíl mezi materialismem a Platonem na výkladu, že pro materialismus realita a hodnoty jsou odděleny. *Il me semble fort imprécis d'interpréter la différence entre Platon et le matérialisme sur la base de cette distinction entre la valeur et le réel.*

Protože v tom smyslu, jak o tom hovoří materialista, by to Platon uznal také. Já to radši řeknu napřed celé, aby se to nemuselo... *Il me semble que dans le sens dans lequel le matérialiste comprend la chose, Platon serait d'accord.* Protože pro Platona ten svět hodnot neboli ten svět idejí je taky naprosto oddělen od toho světa, který materialista uznal za realitu, to jest od toho světa těch jednotlivin. *Parce que chez Platon les valeurs, le monde des idées est nettement séparé du monde qui est reconnu par le matérialiste comme le monde réel.*

Takže z tohoto hlediska se mi zdá, a proto ta celková tendence toho mého příspěvku je, že se domnívám, že přestože ta podaná filosofie materialistická je velice pěkná, tak podle mého vidění například není v rozporu s filosofií Platonovou. *En somme, il dit, elle me paraît sympa la philosophie matérialiste, mais j'ai l'impression qu'elle n'est pas en désaccord avec la philosophie de Platon.*

Podobně už jenom taková poslední drobná poznámka, že by byla otázka, zda pro Platona vskutku to, co má být, leží v minulosti. *Une dernière remarque, la question de savoir si vraiment pour Platon cela, ce qui doit être, le devoir-être, est situé dans le passé.* Že ten problém by byl v jistém... nepochybně v některých dialozích se toto svědectví vyskytuje, na druhou stranu je tu svědectví *Sedmého listu*, kde u Platona například vidíme tendenci prosadit to, co má být, jako něco, co právě má být spíše v budoucnu než v minulosti. *Sûrement dans quelques dialogues on trouve des assertions qui mènent dans ce sens-là, mais dans la septième lettre de Platon, par exemple, on voit la tendance de Platon d'imposer ce qui doit être comme quelque chose qui est à venir.*

A teďko ještě pár takových dalších věcí, které jsou spíše jenom doplnění. Zajímalo by mě, zda jste se zabýval taky tím, co tady je podáno jako základní intuice materialismu, totiž oddělení hodnoty a reality. *Encore quelques points. Je ne sais pas si vous avez étudié ce que vous avez appelé l'intuition fondamentale du matérialisme, c'est-à-dire la disjonction entre la valeur et le réel.* Zda jste se zabýval tím, jak tohleto je velice výslovně podáno a současnými angličany s velkým zájmem studováno u Davida Huma, který asi není snadno označitelný za materialistu. *Savoir si vous avez étudié comment cette problématique est élaborée chez David Hume.* Jako ten známý spor, *is-ought question*, problém vztahu mezi tím *is*, mezi větami, co jsou, a co mají být, *is* a *ought*. Prostě to je teďka v anglofonní filosofii velká věc. *Maintenant chez les philosophes anglo-saxons actuels, on se concentre beaucoup sur ce problème-là.* A zda byste v této souvislosti Huma označil za materialistu? *Est-ce que vous seriez d'accord de donner l'étiquette de matérialiste à David Hume?*

Hejdánek: No, mně se to nezdá. *Non, je ne le ferai pas.*

Je třeba říci, že u Platona je všechno problematické. *Il faut d'abord dire que chez Platon tout est*

*problématique. A proto je tak půvabný. C'est ce qui fait son charme. Nevezmu všechny ty body jeden po druhém, to by bylo moc na dlouho. Je ne reprends pas tous les points un par un, ça serait vraiment très long. Zdá se mi, že to podstatné se točí kolem myšlenky, kterou jste zmínil, totiž že hodnoty jsou odděleny od vnímatelného, viditelného světa. Il me semble que l'essentiel tourne autour de l'idée que vous évoquiez, à savoir que les valeurs, les idées sont séparées du monde sensible, du monde perceptible, visible.*

To je, zdá se mi, základní intuice platonismu. *Je crois que c'est ça en effet l'intuition fondamentale du platonisme. Sokratés byl zabit, dobro není tady. On a tué Socrate, donc le bien n'est pas ici. V tomto smyslu je pravda, že v určitých bodech může Platon říkat totéž co materialisté. Et en ce sens, il est vrai que sur certains points Platon peut dire la même chose que les matérialistes. Dobro není tu, to Platon říká a Lukrecius říká svým způsobem totéž. Le bien n'est pas là, c'est ce que dit Platon et Lucrèce, à sa façon, ne dit pas autre chose.*

Až na to, a to je ten rozdíl, že Platon říká: Protože dobro není tu, je jinde. *A ceci près, et c'est la différence, que Platon dit : Puisque le bien n'est pas là, il est ailleurs. Protože kdyby tomu tak nebylo, tak bychom ani nevěděli, že tady není. Car sinon, car sinon nous ne saurions même pas qu'il n'est pas là. A dobro by nám nechybělo, tak jako telefon nechyběl Ludvíku XIV. nebo Janu Husovi. Et le bien ne nous manquerait pas plus que le téléphone ne manquait à Louis XIV ou à Jean Hus.*

Jiný hlas: *donc chez Platon, l'absence du bien ici-bas, u Platóna nepřítomnost dobra zde u nás v tomto světě, est la preuve paradoxale de sa présence ailleurs, je důkazem, paradoxním důkazem přítomnosti dobra jinde. Nevím, jestli se to dá přeložit do češtiny, v němčině je to napínavé. Le bien chez Platon ne brille que par son absence, dobro u Platóna se skví pouze díky své nepřítomnosti.*

Hejdánek: Krásně to je.

Jiný hlas: Je to v češtině lepší než ve francouzštině. Takže naopak u Epikura a Lukretia, *alors qu'au contraire chez Épicure et Lucrèce, u Epikura a Lukretia, puisque le bien n'est pas là, protože dobro není tu, il n'y a pas de bien, dobro není. Et puisque, comme dit à peu près Lucrèce, c'est partout comme ici, neboť jak říká Lukretios, všude je to jako tady, et c'est ce qu'il appelle la nature, a tohleto všechno nazývá přírodou. C'est pourquoi, me semble-t-il, a proto zdá se mi, on est obligé d'admettre que chez Platon, je nutno připustit, že u Platóna le monde intelligible, svět inteligibilní, est bien un monde de valeurs absolues, je svět absolutních hodnot. Alors reste à savoir pourquoi les femmes sont belles, zůstává tedy otázkou, proč ženy jsou krásné. Je vous renvoie au Banquet, tedy připomeňme si Hostinu, Symposion, où l'on comprend qu'aucune femme, ano, quoiqu'il ne s'agisse pas vraiment de femmes dans le Banquet, možná že se tam nejedná o ženy přímo, mais peu importe, to je jedno, où l'on comprend qu'aucune femme n'est le beau en soi, certes, žádná žena není krásno o sobě, jistě, mais aussi qu'aucune femme ne serait belle, ale také žádná žena by nebyla krásná, si le beau en soi n'existait pas, kdyby krásno o sobě neexistovalo. Et me semble-t-il, c'est le sens de ce qu'on appelle la dialectique ascendante, a zdá se mi, že tohle je smysl toho, co se nazývá ascendentní dialektika, nebo jak se tomu říká.*

Hejdánek: Ascendentní. Ascendentní, ale jo, asi jo, ascendentní, čili pohyb vzhůru, jaksi stoupající.

Jiný hlas: *Expression en vérité équivoque, tedy což je termín dvojznačný, car l'ascension n'est qu'une ascension que pédagogique, neboť se jedná o vzestup, o ten pohyb vzestupný pedagogický. C'est l'amant qui doit s'élever d'un beau corps, milující, tedy milenec se musí... c'est l'amant qui doit s'élever de l'amour d'un beau corps à l'amour de tous les beaux corps, musí se jaksi pozvednout od lásky ke krásnému tělu k vyšší lásce ke všem krásným tělům, et de là à l'amour de ce que tous les beaux corps ont en commun, a nakonec k lásce k tomu, co všechna krásná těla mají společného, qui est bien sûr la beauté, a to je krása, mais qui ne se réduisant à aucun de ces beaux corps, jde o krásno, které se nemůže redukovat na žádné z těch krásných těl, ni à leur pur rassemblement, ani na jejich nějaký součet, doit bien exister ailleurs, musí existovat jinde. C'est pourquoi je crois qu'en effet pour Platon une femme est belle, proto myslím, že skutečně pro Platóna žena je krásná, parce qu'elle participe, protože participuje, ou parce qu'elle ressemble, protože se podobá, ou parce qu'elle imite, ou parce qu'elle a quelque chose*

*du beau en soi*, protože má něco, podobá se, participuje na něčem krásném o sobě. *Autrement dit, les idées sont séparées du monde sensible*, jinak řečeno, ideje jsou odděleny od smyslového vnímatelného světa, *mais cette séparation n'est pas si totale*, ale to oddělení není tak docela totální, *qu'on ne puisse remonter du monde sensible aux idées*, aby se nedalo vystoupit, stoupat od světa smyslového k ideám. *Et c'est pourquoi le platonisme finalement*, a proto platonismus nakonec *est une religion*, je náboženství, *puisque le monde entier, comme Plotin me semble-t-il l'a bien compris*, neboť svět celý, jak zdá se mi dobře pochopil Plótinos, *n'est en un sens que la décadence du bien*, není ničím jiným než dekadencí dobra, *selon le mouvement que Plotin appellera de procession*, tedy procese, jak je to u Plótina, *c'est-à-dire que le monde ne cesse de s'éloigner du bien*, svět se neustále vzdaluje od dobra, *vers lequel il s'agit pourtant de retourner*, ač přitom jde o to, aby se k tomu dobru vrátil zpět. *Il faut donc rompre with le mouvement de décadence du monde*, tedy je třeba u Platóna přetrnout tento pohyb dekadence celosvětové, *et se convertir*, a obrátit se, *c'est-à-dire se retourner, aller dans l'autre sens*, doslova obrátit se opačným směrem, *mais aussi au sens religieux du mot*, ale také v náboženském smyslu. *Alors sur la question est-ce que le devoir-être chez Platon est passé ou avenir*, ted'ka co u Platóna je *le devoir-être*, minulost a budoucnost, *je crois qu'en vérité il est éternel*, hodnota je věčná. Tady ještě byl dotaz, jako v češtině to *le devoir-être*, jak se tomu tak říká v tradici.

Hejdánek: Co bytí má. To zavedl Rádl.

Jiný hlas: No jo, to zavedl Rádl, a před Rádlem bylo něco? Jak se to říkalo? To byla hodnota, nebo hodnota... No já nevím, jak to překládali, *Seinsollen*, já si nevzpomínám, kdo to překládal.

Hejdánek: To byly hodnoty. Já myslím, že už tehdy v kontextech jako u Masaryka, u některých tam už určitě před Rádlem museli mít o tom povědomost, opisovali to substantivy jako povinnost.

Jiný hlas: Povinnost, ano. *Obligation. Donc puisque la valeur est éternelle*, protože hodnota je věčná, *elle est toujours à la fois derrière nous et devant nous*, proto je zároveň před námi i za námi. *Cela dit, l'orientation fondamentale de Platon*, základní orientace Platónova, *est malgré tout réactionnaire au sens étymologique du terme*, je přece jen reakční v etymologickém slova smyslu, *sans donner un sens péjoratif au mot*, aniž bychom tomu chtěli dávat pejorativní smysl, *en ce sens que si la valeur est éternelle*, v tom smyslu, že je-li hodnota věčná, *le monde sensible lui*, smyslový svět, *soumis au temps...*

Jiný hlas: *temporel*, ano, svět podrobený času, tedy svět časový, *tend spontanément à s'en éloigner*, spontánně inklinuje, tenduje k tomu vzdálenému. *C'est donc moins l'éternité qui est devant ou derrière*, tedy jde méně, nejde o věčnost, která by byla před námi nebo za námi, *que le monde sensible qui s'éloigne spontanément de l'éternité*, ale jde o smyslový svět, který se spontánně vzdaluje věčnosti, *plutôt qu'il ne s'en approche*, než by se jí přibližoval. Vzdaluje se, nepřibližuje se. *Autrement dit, Platon dirait, se rapprocher du bien en soi*, jinak Platón by řekl, přiblížit se dobru o sobě, *cela suppose effort et volonté*, to předpokládá úsilí a vůli, *pour s'en éloigner au contraire*, ale pro vzdálení, pro vzdalování se naopak, *il suffit de se laisser aller*, stačí nechat se vést.

Tak poslední bod, ta základní intuice materialismu, *c'est-à-dire la disjonction de la valeur et du réel*, tedy rozdělení hodnoty a bytí. *Le paradoxe est peut-être que j'en ai trouvé la plus exacte formulation*, paradox je v tom, že snad nejpřesnější formulaci *chez un philosophe qui, encore une fois, en toute rigueur n'est pas matérialiste*, jsem našel u filosofa, který vlastně přísně vzato není materialista, *qui est Spinoza*, a to je Spinoza. *On lit en effet chez Spinoza la phrase suivante*, u Spinozy čteme následující větu: *Ce n'est pas parce qu'une chose est bonne que nous la désirons*, ne proto, že věc je dobrá, si ji přejeme, tedy přejeme si věc ne proto, že je dobrá.

--- (1987-10-12 André Comte-Sponville - Materialistická filosofie naší doby (2) [LVH318VA]\_Kaz a\_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Protože si ji přejeme, *qu'on la juge bonne*, soudíme, že je dobrá. *Pour prendre un exemple, exemple*, *Ce n'est pas parce qu'une femme est belle que je la désire*, tedy toužím po ženě ne proto, že je krásná, *c'est parce que je la désire*, ale protože po ní toužím, *qu'elle me paraît belle*, zdá se mi krásná. *Mais on peut dire la même chose de la vertu*, lze totéž říci o ctnosti, *de la justice*, o spravedlnosti, *de la*



*vérité, o pravdě, en tant que valeur, jakožto hodnotě, c'est à dire de tout ce que j'aime, nebo o hodnotě, totiž o všem, co miluji.*

*Et je dois dire que cette phrase simple de Spinoza, a myslím, že tato jednoduchá věta Spinozova, me paraît creuser sous nos pieds, je vyhloubena pod našima nohama un abîme dont bien peu, jako propast, ont perçu la profondeur, jejíž hloubku těžko změřit.*

*Et parmi les très rares qui ont senti de quoi il était question, a mezi těmi nemnohými, kteří cítili, o čem je řeč, il y a justement Hume, byl Hume, qui parle d'abîme à propos de Spinoza, který mluví o propasti, když mluví o Spinozovi, et qui critique merveilleusement, a skvěle kritizuje la conjonction de la valeur, la conjonction prétendue de la valeur et du réel, domnělé spojení hodnoty a skutečnosti.*

*J'ai été aidé aussi pour comprendre ça par Wittgenstein, par Husserl, lze také zmínit Wittgensteina, Husserla, plus proches de Hume que de Spinoza ou de Lucrèce, kteří jsou blíže Humovi než Spinozovi. Alors, est-ce que ça veut dire qu'ils sont matérialistes? Hume, Wittgenstein... Znamená to, že Hume, Wittgenstein jsou materialisté? Bien sûr que non. Ne.*

*Mais ça veut dire qu'il y a une critique sceptique, dans le cas de Hume, ale zdá se, že je v případě Huma jakási skeptická kritika de la métaphysique religieuse, náboženské metafyziky, dont le matérialisme peut faire son miel, kde materialismus může s úspěchem předvést.*

*De même qu'inversement, a zase obdobně naopak, pour des raisons que j'évoquais avec Ladislav tout à l'heure, z důvodů, o nichž jsem mluvil s Ladislavem před chvílí, il me semble que le matérialisme poussé à sa limite, zdá se mi, že materialismus vyhrocený až na svou mez, ne peut pas éviter d'inclure, d'intégrer, nemůže se vyhnout zahrnutí nebo pojmutí do sebe une dimension sceptique, dimenzi skepse.*

*C'est pourquoi, me semble-t-il, le matérialisme est toujours aporétique, proto zdá se mi materialismus je vždycky aporetický, paradoxal, paradoxní, puisque d'un côté c'est un dogmatisme, protože na jedné straně je to dogmatismus. Un sceptique n'est ni matérialiste ni idéaliste. Skeptik není ani materialista ani idealista. Donc le matérialisme est un dogmatisme, au sens technique du terme, v technickém slova smyslu materialismus je dogmatismus, et en même temps débouche presque inévitablement, a zároveň ústí téměř nevyhnutelně sur une critique du dogmatisme, v kritiku dogmatismu.*

*Est-ce que c'est une faiblesse du matérialisme, je to snad slabost materialismu, d'être ainsi toujours aporétique, že je takto aporetický? De ne jamais pouvoir se construire en système? Že nikdy nemůže vybudovat systém? Peut-être. Možná. Mais j'aime mieux cette pensée insatisfaite, ale dávám přednost tomuto myšlení neuspokojenému, incomplète, neucelenému, inconfortable, nepohodlnému, que les systèmes tellement bien faits, před systémy tak dobře sestavenými, qu'on a le sentiment qu'ils n'existent, že má člověk dojem, že existují que pour défendre leur propre perfection, jen proto, aby hájily svou vlastní dokonalost.*

*Jiný hlas: [nesrozumitelné] ... Tomáš. Je voudrais exprimer quelques mes questions. Dans votre discours vous avez dit que matérialisme philosophique et la valeur, la sagesse, et votre idéal c'est la sagesse. Dans la chrétienté, il y a par exemple le Livre de la sagesse ou était signifiée qui était signifiée aussi la suprême réalité, réalité comme nous disons de Dieu. Y a-t-il possible que dans votre évolution, dans votre trente-cinq ans, vous comme par exemple Pierre Teilhard de Chardin qui avait achevé ou commencé avec la matière, avec la matière par exemple le fer, le feu, et bien après quelques années avec la matière sacrée, la matière esprit, esprit matière. Y a-t-il possible que aussi votre évolution tende à cette matière sacrée? Quand vous avez dit qu'il y a ce qu'il y a et ce qu'il n'y a pas... La troisième partie entre Gorbatchev et Jean-Paul II j'ai trouvé, je trouve ce point, c'est par exemple patriarche de toute la Russie Pimen, qui était matérialiste religieuse, qui était suprême conforme avec le régime russe et aussi le serviteur de Dieu suprême. Et je ne suis pas d'accord que espérance est l'objet pour le chrétien, espérance est l'objet de Dieu.*

*... Tomáš. Rád bych vám položil pár svých otázek. Ve vašem projevu jste řekl, že filosofický materialismus a hodnota moudrosti a váš ideál je moudrost. V křesťanství je například Kniha moudrosti, kde je označena také nejvyšší skutečnost, skutečnost, jak říkáme, Boží. Je možné, že ve vašem vývoji, ve vašich*

pětatřiceti letech, vy jako například *Pierre Teilhard de Chardin*, který začínal s hmotou, s hmotou například železem, ohněm, a pak po několika letech se svatou hmotou, hmotou-duchem, duchem-hmotou. Je možné, aby i váš vývoj směřoval k této svaté hmotě? Když jste řekl, že je tu to, co je, a to, co není... V té třetí části mezi Gorbačovem a Janem Pavlem II. jsem shledal tento bod, například patriarcha celé Rusi Pimen, který byl náboženský materialista, který byl v naprostém souladu s ruským režimem a také byl služebníkem nejvyššího Boha. A já nesouhlasím s tím, že naděje je předmětem pro křesťana, naděje je předmět Boží.

Jiný hlas: *Pour moi, je suis aussi chrétien, pour moi, l'espérance est la direction vers le futur absolu. Ce n'est pas l'objet de Dieu. Dieu pour nous n'est pas l'objet. Et vous avez fini avec la proclamation, le courage de la raison. Mais je me suis souvenu dans la religion, dans la Révolution française, il y avait aussi la suprême raison, et plusieurs sacrifices pour cette idée, cette déformation ou cette perversion religieuse dans cette Révolution. Et pour moi, votre matérialisme est pour moi une triste histoire, quand cette direction de la philosophie n'y a pas ni justice ultime, ni la vie dans la continuité. Et seulement le courage, créativité, seulement et espérance, seulement dans ce sous-valeur qui ne dirige pas vers la valeur suprême, la vérité ou gegenständliche... comment on peut dire ça... non-objective, non-objectif. C'est seulement mon commentaire.*

Hejdánek: Připravte si odpověď. Já si napíšu, co jste říkal.

Jiný hlas: A uděláte resumé v češtině, aby to nezapomněl. Resumé té jeho otázky. On to ještě řekne v češtině, abyste si mohl odpočinout.

Jiný hlas: Takže, jestli bylo řečeno, že tedy ideálem páně přednášejícího je moudrost, tak se ptám, když základní postulát *filosofie* materialistické je, že je primát hmoty před myšlením, tak ten ideál už tady se mi právě zdá jako nenosný, neboť křesťanství jako moudrost, kde moudrostí se také označuje nejvyšší skutečnost, kterou představujeme jako Bůh.

Pak v té poznámce o naději, že je předmětem křesťanů, tedy směřováním k Bohu, že u mě to vztahování se k přicházející absolutní budoucnosti, že tam tahle kardinální ctnost není prostě zpředměťující nebo tedy vážící se k předmětu.

Pak tedy celý mně to připadá jako taková smutná historie, která i když se tam odvolává na tu odvahu rozumu, a ten rozum i *Francouzská revoluce* zkrachovala na *suprême raison*, kdesi tady, kde se udělal na Martově poli ten oltář nejvyššího rozumu a ta *Francouzská revoluce* za těch pět let nebo za kolik let přes ty masakry a podobně končila u Napoleona a pak v těch dalších režimech.

No a poznamenal jsem, co ještě... jo, ten Pimen, že jo, že jestliže on říká, že nemůže najít nic mezi papežem a Gorbačovem, tak si vzpomínám právě na komentář patriarchy celé Rusi, který tedy je takový materialistický náboženský, že může tedy jako polevovat mezi oběma krajnostmi, tyhle konformní občané, ty služby, takže člověk nepozná, co je tedy materialistické a co je v nich náboženského a je to deviované prostě, deviované myšlení tedy uprostřed těchto vyhraněných pozic.

Hejdánek: No, ale to je právě to nic mezi nima.

Jiný hlas: No a on tam chce vrazit tu svou *filosofii* materialistickou.

Hejdánek: A to nic je pěkně tlustý, teda...

Jiný hlas: *Je répons d'abord sur le patriarche de Russie, Pimen. Il me semble que nos positions sont inverses.*

Jiný hlas: Myslím, že ty pozice jsou opačné.

Jiný hlas: *Lui, en effet, de Jean-Paul II et de Gorbačov, il prend les deux.*

Jiný hlas: Je to totiž on, bere oba.

Jiný hlas: *Moi, je ne prends ni l'un ni l'autre.*

Jiný hlas: On bere oba, Pimen, já neberu žádného z nich.

Jiný hlas: *Il essaie ou il prétend les concilier.*

Jiný hlas: On se domnívá, že je smiřuje.

Jiný hlas: *Ce qui, pour le coup, me paraît difficile.*

Jiný hlas: Což se mu zdá velice obtížné.

Jiný hlas: *Mais ce n'est pas mon problème.*

Jiný hlas: Ale není to můj problém.

Jiný hlas: *Puisque pour moi, ce sont deux religions différentes mais en vérité dangereuses l'une et l'autre.*

Jiný hlas: Jsou to pro mě, jsou to dvě náboženství sobě odporná, ale obě nebezpečná.

Jiný hlas: *À proportion de leur puissance.*

Jiný hlas: A to tím víc nebezpečná, kolik mají moci.

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Jiný hlas: *On peut quand même rappeler que quand l'Église catholique était puissante, elle a fait plus de mal qu'elle n'en fait maintenant où elle est moins puissante.*

Jiný hlas: Je třeba, může se připomenout, že když církev byla mocnější, tak páchala více zla, než teď, když té moci tolik nemá.

Jiný hlas: *Et que l'Islam aujourd'hui montre que les religions n'ont pas fini de faire couler le sang.*

Jiný hlas: A že islám dnes ukazuje, že náboženství zdaleka ještě neskončila s proléváním krve.

Jiný hlas: *Je dirais donc ni Gorbačov, ni Jean-Paul II, ni Pimen, ni Chomejní.*

Jiný hlas: Ani Gorbačov, ani Jan Pavel II., ani Pimen, ani Chomejní. Teda, to je společnost.

Jiný hlas: *Pour le reste, il y aurait beaucoup à dire. Le plus grave, me semble-t-il, c'est ce que vous avez dit sur la Révolution française.*

Jiný hlas: Co se mi zdá závažné, je, co jste řekl o Francouzské revoluci.

Jiný hlas: *Qui est très vrai. C'est-à-dire que le culte de la raison...*

Jiný hlas: To je pravda. Totiž kult rozumu...

Jiný hlas: *...a été terroriste...*

Jiný hlas: ...byl teroristický, jako všechny kulty.

Jiný hlas: *Quand je parle de courage de la raison, c'est en un autre sens, puisque précisément ce que j'appelle la raison, qui est simplement la capacité de penser le vrai, s'interdit par là même de juger.*

Jiný hlas: Když mluvím o odvaze rozumu, je to v jiném smyslu, neboť to, co nazývám rozumem, což je schopnost myslet pravdu, se sám zakazuje soudit.

Jiný hlas: *Encore une fois, je crois qu'il est essentiel à la notion même de vérité qu'elle n'ait ni préférence ni refus.*

Jiný hlas: Ještě jednou, myslím, že je podstatné, podstatně příslušné pojmu pravdy, že není ani upřednostněním, ani odmítnutím.

Jiný hlas: *Aucune proposition mathématique ne dit qu'il faut faire des mathématiques.*

Jiný hlas: Žádné matematické tvrzení neříká, že se má dělat matematika.

Jiný hlas: *Aucune théorie physique ne dit qu'il faut faire de la physique.*

Jiný hlas: Žádná fyzikální teorie neříká, že se má dělat fyzika.

Jiný hlas: *Autrement dit, la vérité s'impose à tous, mais n'impose rien.*

Jiný hlas: Jinak řečeno, pravda se všem dává, vnucuje, ale nevnučuje nic.

Jiný hlas: *Au contraire, la raison dont parlaient les révolutionnaires de 89 prétendait non seulement connaître, mais juger.*

Jiný hlas: Rozum, o kterém mluvili ti z roku 89, revolucionáři, se domníval nejenom znát, ale také soudit.

Jiný hlas: *Dire que le tiers état c'était mieux que la noblesse.*

Jiný hlas: Například říct, že třetí stav je něco lepšího než šlechta.

Jiný hlas: *Il me semble que cela n'a pas de sens.*

Jiný hlas: Podle mě něco takového říci nemá smysl.

Jiný hlas: *La raison ne connaît que le vrai et le faux, et le tiers état n'est ni plus vrai ni plus faux, à l'époque, que la noblesse.*

Jiný hlas: Neboť rozum zná jenom pravdivé a nepravdivé a třetí stav není ani pravdivější, ani nepravdivější ve své době než šlechta.

Jiný hlas: *Donc, je me réclamerai volontiers des Lumières, de la raison, mais en insistant sur ce que j'appellerais la neutralité ou l'indifférence de cette raison.*

Jiný hlas: Já se budu rád dovolávat osvícenství, rozumu, ale s podtržením toho, co bych nazval neutralitou nebo indiferencí rozumu.

Jiný hlas: *C'est pourquoi je crois échapper au risque de la terreur.*

Jiný hlas: Proto se domnívám, že riziko teroru mi není vlastní.

Jiný hlas: *La raison ne dit jamais ce qu'il faut faire, ni ce qu'il est interdit de faire.*

Jiný hlas: Rozum nikdy neříká, co máme dělat, ani co je zakázáno dělat.

Jiný hlas: *Je prends un exemple.*

Jiný hlas: Příklad.

Jiný hlas: *Les biologistes guériront peut-être un jour le cancer.*

Jiný hlas: Možná, že biologům se podaří časem léčit rakovinu.

Jiný hlas: *Mais la biologie ne pourra jamais nous dire qu'il faut guérir le cancer, ni la part du budget national qu'il est légitime d'y consacrer.*

Jiný hlas: Ale biologie nám nikdy nemůže říct, že je třeba léčit rakovinu, ani co se týče rozpočtu národního, že je třeba ten rozpočet na to dát.

Jiný hlas: *Dans le cas du cancer, ce n'est pas grave, puisque notre désir à tous, c'est que le cancer soit vaincu.*

Jiný hlas: V otázce rakoviny to není tak obtížné, protože tužbou všech je, aby se nad rakovinou zvítězilo.

Jiný hlas: *Il y a un accord universel des désirs pour préférer la santé à la maladie, et donc personne ne serait assez idiot pour demander à un biologiste : Vous qui êtes un savant, dites-moi si le cancer, scientifiquement, c'est bien ou c'est mal.*

Jiný hlas: Tady existuje obecná shoda tužeb, která preferuje zdraví před nemocí, a nikdo není takový tupec, aby žádal na biologovi: Jste vědec, řekněte mi, jestli rakovina vědecky je dobrá nebo špatná.

Jiný hlas: *Mais en politique, où il n'y a pas accord de désirs, parce que si nos désirs étaient d'accord, ce ne serait plus un problème politique.*

Jiný hlas: Ale v politice, kde není této shody tužeb, protože kdyby tužby spolu souhlasily, neexistoval by politický problém.

Jiný hlas: *La tentation existe de demander à la raison qui nous est commune de trancher entre nos désirs qui nous opposent.*

Jiný hlas: Existuje pokušení domáhat se na rozumu, rozumu, který nám je společný, aby rozhodoval mezi našimi tužbami, které nás rozdělují a staví proti sobě.

Jiný hlas: *Mais ce travail, la raison ne peut pas le faire.*

Jiný hlas: Ale to chceme na rozumu práci, kterou on nemůže udělat.

Jiný hlas: *C'est pourquoi je crois que la science ne remplacera jamais la politique, ni la connaissance l'action.*

Jiný hlas: Proto myslím, že věda nikdy nemůže nahradit politiku, ani vědění nikdy nenahradí aktivitu, činnost.

Jiný hlas: *Sur le reste, sur le problème de la religion de Teilhard de Chardin, je vous laisse bien sûr tout à fait votre religion, je n'ai aucun désir de faire du prosélytisme à l'envers.*

Jiný hlas: Co se týče náboženství Teilharda de Chardin, ponechávám vám samozřejmě úplně vaše náboženství, nemám žádnou tužbu k proselytismu naruby.

Jiný hlas: *Je dirais simplement ceci. Si ça dépendait de moi, ne le répétez pas, mais je préférerais que Dieu existe.*

Jiný hlas: Řekl bych jen toto. Kdyby záleželo na mně, neříkejte to dál, já bych byl raději, kdyby Bůh existoval.

Jiný hlas: *Je préférerais ne pas mourir, retrouver les êtres chers que j'ai perdus, etc.*

Jiný hlas: Já bych raději nezemřel a rád bych se setkal s těmi, kteří odešli atd.

Jiný hlas: *Mais précisément, cette espérance que j'aurais comme tout le monde est une des raisons les plus fortes qui m'interdisent de croire.*

Jiný hlas: Ale právě tato naděje, kterou mám jako všichni, je jeden z nejsilnějších důvodů, které mi zakazují věřit.

Jiný hlas: *Dieu, en effet, correspond tellement bien à nos désirs qu'il a toutes chances d'être une illusion.*

Jiný hlas: Bůh totiž natolik odpovídá našim tužbám, že má všechny šance být iluzí.

Jiný hlas: *En français, il y a une expression qui dit : C'est trop beau pour être vrai.*

Jiný hlas: Ve francouzštině je výraz, že je to příliš krásné, aby to byla pravda.

Jiný hlas: *Eh bien, un être tout-puissant qui m'aime, qui me donne la vie éternelle, je pense exactement que c'est trop beau pour être vrai.*

Jiný hlas: Bytost všemohoucí, která mě miluje, která mi dává život věčný, na to odpovídám: je to příliš krásné, než aby to byla pravda.

Jiný hlas: A to už je ta cesta přeci jenom moc široká pro nás jako pro materialisty. Mně se líbí ta křesťanská lépe: *le chemin de la foi peut être un chemin étroit... le chemin de matérialiste est le plus étroit encore.* Cesta víry může být cesta úzká, ale cesta materialisty je ještě užší. *Le chemin de matérialiste est le plus étroit encore. Le chemin à vous.*

Mohl byste to posoudit, ale také by se dalo říct, že kdysi Bonhoeffer říkal žít, jakoby Boha nebylo, před Boží tváří, *coram Deo*. A jako že to někteří materialisté svedou lépe než křesťani, kteří jsou k tomu tak nějak víc povinováni, tak to je k postuře těch křesťanů asi, že to tak svedou.

Hejdánek: Jestli svedou, to bychom museli ještě posoudit. No taky, ale aspoň se tak povídají. No.

Jiný hlas: A teďka to platí... vezmu tu citaci podle Spinozy. Jde o to, že žena není krásná, protože participuje na nějaké kráse o sobě, *une femme n'est pas belle parce qu'elle participe au beau en soi, mais parce que je la désire*, ale protože si ji přeji. Z toho se pak vyvozovala ta marxistická pozice, že hodnota je subjektivní a nezná nic objektivního. Já teda netrvám na tom, že ta žena je krásná, protože participuje na jakési kráse o sobě, ale nezdá se mi, že by tak jednoduše šlo říct, že je krásná, protože si ji přeji, nebo že po ní toužím. *Mais je crois qu'on ne peut pas dire aussi facilement qu'elle est belle parce qu'on la désire.* Mluvíme tu o těch ženách, ale u jiných věcí je to samozřejmě zřejmější. Ale i u těch žen se dá říct: „Tahle žena je krásná, ale není to můj typ.“ *Elle est belle, mais c'est pas mon type.* A jistěže u jiných krásných věcí, jako obrazu nebo krásné krajiny, hudby, *un beau tableau, la musique, le paysage: c'est beau, mais ça ne me convient pas.* Je to hezké, ale to mi nevyhovuje.

No ovšem, ten příklad, který jsem si zvolil, je trochu dvojnáčný, protože u té ženy se touha chápe jako sexuální touha. Když Spinoza říká... připomínám tu větu... věc je dobrá ne proto, že si ji přeji, *ce n'est pas parce qu'une chose est bonne que je la désire*, ale si ji přeji... ne, nepřeji si ji proto, že je dobrá nebo krásná, ale je krásná, protože si ji přeji, *c'est parce que je la désire qu'elle me paraît bonne*. On dává touze mnohem obecnější smysl, který je prostě nějaký druh schválení, vztah potěšení k tomu či onomu předmětu. *Le désir c'est une puissance de plaisir. Le fait de pouvoir jouir de quelque chose.* Požitek je schopnost požívat něčeho. A v tomto smyslu se mluví o sexuálním přání, ale lze takto mluvit i o hudbě. Jestli nemáte rádi Mozarta nebo Bacha, nelze z toho vyvodit, že to není krásné. *Ça ne veut pas dire que c'est pas beau.* Znamená to, že to není váš vkus. *C'est pas votre goût.* Ten goût, ten vkus, Spinoza nazývá touhou, aby užil obecné slovo. A myslím, že jde o fenomén téhož řádu.

Jiný příklad: když koukáme na pavouka, máme vždycky dojem, že je objektivně ošklivý. Spinoza nám pomáhá to pochopit: není to, že by byl objektivně ošklivý. Možná že samec vidí tu pavoučici jako krásnou a žádoucí. Objektivně není odporný, ale odporuje naší touze. Myslím, že tady má Spinoza recht, když dává tomu pojmu touhy obecnější platnost. A v tomto smyslu lze říci, že krásná žena, po které člověk netouží sexuálně, což se stává nakonec často, odpovídá přesto naší estetické touze, našemu vkusu pro krásu, i když neodpovídá našemu vkusu erotickému.

To bylo všechno, ne? *Voilà.*

[nesrozumitelné]

Měl bych takové nesouvislé poznámky ještě k Platonovi. Bylo řečeno, že ta tendence Platonova filosofování je reakcionářská. *La tendance de Platon est réactionnaire.*

Jiný hlas: a tam se zdá, že materialismus v tom dnešním slova smyslu není reakční v témže smyslu, protože chce dojít k znovunastolení toho, k odstranění té iluze, která tady ve světě vládne. Snaží se znovunastolit ten svět bez té iluze.

*Restituer l'illusion, ça veut dire restituer un état qui existait avant l'illusion.*

Jiný hlas: Naprosto souhlasím. A když jsem mluvil o *izomorfismu*, o té podobnosti forem mezi dogmatickým marxismem a *platonismem*, myslel jsem právě na tohle. A také v té knize o tom pojednávám. Myslím, že to podstatné je ve vztahu k pravdě. Vskutku, jestliže to, co je třeba konat, je z řádu pravdy, pak to, co je pravdivé dnes, bylo nutně pravdivé i včera. Proto marxismus jako pravda se ustavuje v dogma usedlé, které má být konzervováno a jehož čistotu je vždycky třeba znovu nacházet proti všem modernismům, revizionismům, úchylkám.

Mám tam v knize jednu formulaci Kunderovu v *Žertu*, jestli si dobře vzpomínám, říká o nějakém takovémhle byrokratovi komunistickém... *belle lurette*, že už je to dávno, co měl nějakou budoucnost. Pro ty byrokraty je to vždycky jenom začínání, začínat znovu.

*Autrement dit, dès lors que le marxisme se prétend une vérité normative, une vérité portant sur la valeur, ce qu'il faut faire aujourd'hui ou demain était déjà vrai il y a cinquante ou cent ans. Et donc il y a bien une pensée réactionnaire, puisqu'elle est tendue vers l'avenir, mais que cet avenir était déjà connu dans le passé.*

Jiný hlas: Jinými slovy, od té doby, co se marxismus vydává za normativní pravdu, pravdu týkající se hodnoty, to, co je třeba dělat dnes nebo zítra, to byla pravda už před padesáti nebo sto lety. A v tomto ohledu je to reakční myšlení, neboť se sice vztahuje k budoucnosti, ale tato budoucnost byla známa již v minulosti.

Jiný hlas: Možná ta otázka byla ještě špatně zformulovaná. Ten problém byl v tom, že já se domnívám, že to, co přednášel pan přednášející, je v podobném smyslu jako Platon reakční v tom smyslu, že je to snaha... že ten *izomorfismus* v této reakčnosti je v tomto případě v tom, že právě tím posláním tohoto učení je vrátit se do toho stavu před tím vlivem té iluze.

*C'est la lutte contre l'illusion. C'est le démontage de l'illusion, et c'est un rappel... la décadence platonique... le monde qui se dégrade en illusion et maintenant ce qu'il faut faire c'est de remonter.*

Jiný hlas: Ano, je to boj proti té iluzi. Jako u Platona to byl boj proti té iluzi, ten svět, který se degraduje v iluzi, a nyní je třeba se vrátit nahoru. Jsou dvě věci. Tam, kde bych souhlasil, že je možno mě posoudit jako reakcionáře v etymologickém slova smyslu, a to v mém vztahu k filosofii. Myslím, že z mnoha důvodů ty největší věci byly řečeny již od počátku. Ne snad proto, že bychom my byli méně inteligentní než Řekové, ale protože velké věci, které se mají říci, jsou v podstatě tytéž a Řekové je v podstatě řekli. V tomto smyslu jsem reakcionář, že se vracím k *Epikurovi*, abych se vyléčil z *Marxe*.

*Mais quant à ce qui me paraît être votre vraie question, à savoir la lutte contre l'illusion, là je ne crois pas être réactionnaire, car cela supposerait qu'avant l'illusion il y ait eu un moment de vérité pure, un moment de transparence, un petit peu comme chez Rousseau, avant la décadence de la civilisation il y a eu un état de nature, et peut-être un état social de pureté et d'équilibre. Au contraire, je crois qu'il n'y a pas d'avant l'illusion.*

Jiný hlas: Ale co se mi zdá na vaší otázce podstatné, co se týká boje proti iluzi, tady si nemyslím, že jsem reakcionář. To by předpokládalo, že před iluzí byl jakýsi moment čisté pravdy, moment průzračnosti, nějak jako u *Rousseaua*, před dekadencí civilizační byl stav přirozenosti, možná společenský stav čistoty a rovnováhy. Naopak si myslím, že neexistuje stav před iluzí. Pro člověka je iluze prvotní. Děti začínají tím, že směšují pravdu a dobro. Dítě, které odmítá hořkou pilulku, Jiný hlas: *dît: C'est pas bon.*

Hejdánek: říká: je to hnusný,

Jiný hlas: *avec le sentiment de dire une vérité.*

Hejdánek: a má pocit, že říká pravdu.

Jiný hlas: *Et c'est l'adulte qui doit lui expliquer que ce n'est pas que ce n'est pas bon,*

Hejdánek: a dospělý mu musí vysvětlit, že to není dobrý,

Jiný hlas: *c'est qu'il n'aime pas ça.*

Hejdánek: není dobrý proto, že mu to nechutná.

Jiný hlas: *Autrement dit, c'est un travail que nous avons fait les uns et les autres*

Hejdánek: Tedy práce jedněch i druhých

Jiný hlas: *de ne plus prendre notre désir pour la vérité du monde.*

Hejdánek: jest nepovažovat naše tužby, přání, za pravdu světa.

Jiný hlas: *Non, je dirais: l'illusion est première.*

Hejdánek: Řekl bych: iluze je prvotní.

Jiný hlas: *La désillusion est seconde.*

Hejdánek: A dezi-luze je teprv druhotná.

Jiný hlas: *Et j'aime bien pour cela le mot de désillusion qui indique bien que c'est postérieur.*

Hejdánek: Proto mám rád to slovo dezi-luze, které označuje, že dezi-luze přichází až po iluzi,

Jiný hlas: *de même que le désespoir au sens où je le prends est postérieur à l'espoir.*

Hejdánek: zrovna tak jako *désespoir*, ta nenaděje, odnadějnění, tak jak ho užívám, přichází až po naději.

Jiný hlas: *Nous commençons toujours par croire et par espérer.*

Hejdánek: Začínáme tím, že věříme a doufáme.

Jiný hlas: *Et c'est toujours difficilement que nous cessons de croire et d'espérer pour essayer de vivre et de connaître.*

Hejdánek: A je to vždycky nesnadné přestat věřit a doufat a zkusit žít a poznávat.

--- (1987-10-12 André Comte-Sponville - Materialistická filosofie naší doby (2) [LVH318VA]\_Kaz

b\_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Odkud pramení tato úzkost podle Heideggera? *La chose, bon, pas seulement des hommes, aussi* aplikovat také na, aplikovat na fenomén úzkosti, *phénomène de l'angoisse, de l'angoisse chez Heidegger.*

Hejdánek: No, protože to přece není možno hovořit o nějaké žádosti, ani tedy v tom, co jsme už říkali u toho pavouka...

Jiný hlas: *On ne peut pas, ici dans ce cas-là on ne peut pas parler d'un désir.*

Hejdánek: ...protože to spíš o tom opaku tedy žádosti, já nevím, jak to říkal u toho pavouka už tam přesně to slovo... Protože tam přece nejde o úzkost z něčeho, co bychom měli nějakým způsobem před sebou a k čemu bychom tedy mohli mít nějaký ten vztah toho...

Jiný hlas: *...parce qu'il ne s'agit pas de l'angoisse de quelque chose qui est devant nous, mais une angoisse an sich, en quelque sorte.*

*Oui. J'aurais envie de dire une chose, mais qui correspond pas très bien à l'angoisse que vous évoquez, qui est celle de Heidegger, je pense.*

Chtěl bych říct něco, co ne tak úplně je totožné s úzkostí u Heideggera.

*Qui est que l'angoisse a malgré tout à voir avec le désir.*

Přesto úzkost má něco společného s touhou.

*En ceci qu'elle est une forme de crainte.*

A to v tom ohledu, že je formou strachu.

*Et que la crainte c'est un désir négatif.*

A obava je negativní tužba.

*Si j'ai peur de mourir, c'est que je désire ne pas mourir.*

Mám-li obavu ze smrti, je to proto, že si přeji nezemřít.

*Il y a donc une différence profonde entre l'angoisse...*

Je tedy hluboký rozdíl mezi úzkostí...

*Oui, voilà. Alors là où je voulais en venir, c'est que la différence, me semble-t-il, c'est que la crainte, c'est*

*la crainte de quelque chose, de son objet.*

Rozdíl je v tom, že obava je obava z něčeho, z předmětu té obavy.

*Alors que l'angoisse est ce sentiment paradoxal, pas chez Heidegger, mais en général, ce qu'on appelle l'angoisse, vous et moi.*

Zatímco úzkost je cit paradoxní. Ne u Heideggera, ale tak, co se vůbec míní úzkostí.

*Sentiment paradoxal parce qu'il est exactement avoir peur de rien.*

Paradoxní cit proto, že je to obava z něčeho, strach z něčeho.

*C'est pourquoi je crois que Lucrèce est plus profond qu'Heidegger peut-être.*

Proto si myslím, že Lucretius je tady hlubší než Heidegger.

*En montrant que toute angoisse, et même toutes les passions, dit Lucrèce, s'enracinent dans la peur de la mort.*

Když ukazuje, že veškerá úzkost, dokonce i všechny vášně, jsou zakořeněny ve strachu ze smrti.

*Vous allez me dire : mais si c'est la peur de la mort, c'est la peur de quelque chose, donc ça n'est pas une angoisse.*

Když je to obava ze smrti, tak je to obava z něčeho, takže to pak není úzkost.

*Mais Lucrèce répondra que précisément la mort, ce n'est rien. La mort c'est le néant.*

Ale Lucretius odpoví: „Smrt je právě nic. Smrt je nicota.“

*Et que donc la peur de la mort est exactement la peur de rien.*

A proto strach ze smrti je strachem z něčeho.

*Et d'ailleurs chacun sait bien que nous n'avons pas peur de la mort comme nous avons peur du gendarme ou d'un chien méchant.*

Každý ví, že máme strach ze smrti jinak než máme strach z policajta nebo ze zlého psa.

*Alors quant à l'angoisse d'Heidegger, je dirais qu'elle est encore plus étonnante, puisqu'elle est plutôt un rapport au monde, à l'étant et à soi-même comme étant.*

Co se týče úzkosti Heideggerovy, řekl bych, že je ještě podivuhodnější, neboť je spíše vztahem ke světu, vztahem k jsoucímu a k sobě jakožto jsoucímu.

*Rapport fondé sur le fait que cet étant pourrait ne pas être.*

Vztah založený na skutečnosti, že toto jsoucí může také nebýt.

*Il me semble que l'angoisse est le sentiment de cette facticité contingente.*

Myslím, že úzkost je cit této fakticity, této nahodilosti, kontingence.

*Qui consiste à considérer cette cuillère, par exemple, dans le halo du néant.*

Spočívá v tom, že mohu považovat tu lžičku, například, v gloriole nicoty.

*Dans le halo, dans la lumière de la nuit, pardon.*

V gloriole, ve světle noci, pardon.

*Du néant tel qu'elle pourrait être. Et en ce sens cette cuillère est angoissante.*

V nicotě, v kterou ona může být. A v tomto ohledu ta lžička je znepokojující a úzkost vyvolávající.

*Ce que je crois vrai aussi. Mais ce que ces deux angoisses ont en commun, l'angoisse de Lucrèce et celle de Heidegger, c'est d'être dans les deux cas sentiment du néant.*

Myslím, že je to pravda také. Ale ty dvě úzkosti mají něco společného, totiž úzkost Lucretiova a Heideggerova, v obou je to cit nicoty.

*Le néant que je serai quand je serai mort, et le néant que cette cuillère aurait pu rester.*

Nicota, kterou budu, až budu mrtev, a nicota, která je přítomná v tom, že by ta lžička mohla nebýt.

*Contre quoi il faut opposer, me semble-t-il, à l'angoisse du rien, le plaisir de quelque chose.*

Proti úzkosti z něčeho lze postavit potěšení, požitek z něčeho.

*Car le rien n'existe pas. Le néant n'existe pas.*

Neboť nic neexistuje. Nicota neexistuje.

*Et l'étonnant c'est que cette phrase, qui est une définition, prenne des allures de paradoxe.*

Zvláštní je, že tato věta, která je definicí, má povahu paradoxu.



*Lucretius* dirait à *Heidegger* : „Vous n'avez pas tort en un sens, sauf que vous vous occupez de ce qui n'existe pas au lieu d'aimer ce qui existe“.

*Lucretius* by řekl *Heideggerovi*: „Vy v jistém smyslu máte pravdu, až na to, že se zabýváte tím, co neexistuje, namísto abyste miloval to, co je.“

*Il y a donc une conversion à faire, qui consiste à se libérer des fantômes de son imagination : ma mort, le néant, pour se convertir au réel.*

Tedy čeká se tu na nějaké obrácení. Obrácení spočívá v tom osvobodit se od přeludů své imaginace: má smrt, nicota, aby se člověk mohl obrátit ke skutečnému.

*Sur la mort Épicure dit en effet la mort n'existe pas.*

O smrti *Epikúros* skutečně říká: „Smrt neexistuje.“

*Épicure* disait : „La mort n'existe pas, non pas parce que nous ne mourons pas, mais au contraire parce que nous mourons“.

*Epikúros* říkal: „Smrt neexistuje. Ne proto, že neumřeme, ale právě naopak proto, že umíráme.“

*Avant la mort la mort n'est pas là puisque nous sommes vivants.*

Před smrtí smrt tady není, protože jsme živí.

*Après la mort la mort n'est pas là non plus parce que c'est nous qui n'y sommes plus.*

Po smrti tady smrt zase není, protože my už tady nejsme.

*La mort n'est donc là pour personne.*

Smrt tady vlastně pro nikoho není. A *Epicuros* by *Heideggerovi* vyčetl, že zůstal uhranut přeludem, který neexistuje, totiž mrtvým *Heideggerem*, který je úžasný a fascinující pouze pro živého *Heideggera*.

Hejdánek:

Tady bych začal tím obrácením, *la conversio*. Jestliže se na nás někdo obrací, abychom se obrátili, tak nás vyzývá k něčemu. A proč nás k tomu vyzývá? Jestliže máme raději to, co není, než to, co je, že jsme žádostiví spíše toho, co není, než co je, je to také proto, že máme tu žádost. A když máme tu žádost, tak proč bychom se měli obracet?

Jestliže hodnoty jsou proto hodnotami, protože je chceme, že po nich toužíme, takže když toužíme po tom, co není, tak to, co není, je naše hodnota. To je první věc. Nevím, proč se nějaký *Lucretius* na mě chce obracet.

Za druhé mně není jasné, proč se dělá takový základní rozdíl mezi hodnotou a pravdou. Neboť totéž sofisma, kterého je užito, aby se ukázalo, že hodnota je produktem mého přání, téhož sofismatu je možno použít proti pravdě. Pravda je to, co já chci mít za pravdu. A jestliže někdo chce tvrdit, že ale pravda je nezávislá na tom, co chci, tak stejně já můžu tvrdit, že také hodnota je nezávislá na tom, jestli ji chci, nebo ne.

Zdá se mi, že uznávat pravdu jako nezávislou na tom, jaké mám touhy a přání, je nedůslednost materialisty. A řekl bych, že jediným důsledným materialistou byl *Demokritos*, který nejen krásu a dobro prohlásil by za pouhé zdání, ale také každou tužbu a uznal by za skutečné pouze atomy a prázdno. A ještě se dopustil té inkoherence, že o tom mluvil a zapomněl vysvětlit, jak vůbec, když jsou jen atomy a prázdno, může tady být nějaký *Demokritos*, který o tom může mluvit.

Posledním azylem našeho řečníka, jak se mi zdá, je paradoxnost materialismu. Tady si kladu otázku, zda myšlení, které stojí na paradoxech a počítá s paradoxy jako nevyhnutelnými, ještě smí být nazýváno filosofií. Filosofie stojí a padá nejen s láskou k moudrosti, je neodlučitelná filosofie nejen od lásky k moudrosti, ale také od nikdy nekončící důvěry v *logos*.

Jiný hlas: ...*mais aussi avec une infinie confiance envers le logos.*

Hejdánek: A paradox může připustit jako poetickou nebo spíš rétorickou ozdobu, která může stručně a úderně postihnout nějaký aspekt věcí, ale v žádném případě jako něco, co by nešlo říci logicky. To mně připadá jako rezignace na filosofii.

Jiný hlas: *Il peut admettre le paradoxe comme une figure rhétorique, un ornement qui peut saisir un aspect de la vérité de manière concise et frappante, mais jamais comme quelque chose qu'on ne pourrait*

*pas dire logiquement. Cela me paraît comme une résignation devant la philosophie.*

Tak tedy k prvnímu bodu o iluzi. Proč kritizovat iluzi, jestliže odpovídá mému přání? Dvě odpovědi. Jedna odpověď jaksi pro všechny lid, druhá pro filosofa.

Odpověď pro všechny lid: řekl bych, že je na ní to dobré, že je konformní s naší touhou, ale je na ní jedna věc politováníhodná, a to že je křehká. A jestliže se neosvobodím od svých iluzí, je tady riziko, že mě skutečnost zbaví iluze sama a bolestněji. Příklad: kolik svazků manželských se rozbíjí, protože neodpovídají iluzornímu snu o lásce, který měli mladí lidé. Podmínka pro to, aby nějaká láska mohla trvat, je zbavit se zamilovaných iluzí a přestat směšovat lásku s tím, co si dívky vysnívají, někdy i hoši.

Odpověď pro filosofa: i tehdy, když iluze může trvat, což je případ iluze náboženské, protože zbavení iluze budeme až smrtí – to už nebudeme my – a pak tedy nebude nikdo, koho by bylo možno obelhávat. Iluze náboženská tedy může trvat celý život. A je pravda, že pomáhá žít. Myslím si, že je snadnější žít tak trochu šťastný s vírou než bez víry. Myslím, že jedna z nesnází doby, přinejmenším ve Francii, je odstavení náboženství, které nechává lidi samotné, zbavené opory před smrtí a samotou.

Takže se mě zeptáte: „Proč nebýt náboženský?“ Odpověď: protože jsem filosof. A jestli mám možnost volby mezi štěstím a pravdou, jako filosof musím vybrat pravdu. I když je nejistá, i když je nepochybná – nepochybná – jaksi nepretenduji na jistotu, že není boha. Nemám důkaz, ale jako filosof nemohu vyhovět touze, která by chtěla, aby byl bůh, a dát tomu přednost před pravdou pravděpodobnou, totiž že není. K bodu dvě: lze říci: „Pravda je to, co si přeji.“ Myslím, že tomu tak není. Předpokládejme, že tady není nikdo, kdo by si nepřál, abychom tady společně byli, a který lituje, že přišel. Předpokládejme, že jsou takoví tady, ano, ale jistěže nejsou. No, ale i kdyby to bylo jejich přání, přání, které by chtělo, abychom tu nebyli, já je tímto vyzývám k myšlence, že tu nejsme. On to může říct, ale myšlenka ne.

Pravda se jaksi sama vnutí v tomto: ztratíte-li milovanou bytost, přejete si, aby nebyla mrtvá, ale nic to na pravdě nezmění, že už nežije. Pravda není tedy to, co si přeji, a důkazem nejlepším je, že často, abych neřekl nejčastěji, je velice často protichůdná mým přáním. A morálně by bylo velice nebezpečné připustit, že pravda je to, co si přeji, protože jak začneme takhle s pravdou, zdá se mi, že celá morálka... Jiný hlas: se musí ztratit. *C'est un petit peu compliqué à montrer mais je crois qu'on peut le montrer: la morale a besoin que la vérité ne soit pas une question de goût ou de désir.* Je lze nakonec dokázat, byť nesnadno, že morálka má zapotřebí, aby pravda nebyla otázkou vkusu nebo přání.

*Je reprends cet exemple que j'évoquais au début, concernant la vérité du fait, qu'il y ait eu ou non des chambres à gaz, ce que contestent en France une partie de l'extrême droite. Ce n'est pas une question de goût. C'est une question de fait. Ce qui est une question de goût, ce n'est donc pas la vérité, c'est la valeur qu'on accorde à cette vérité. Il y a eu des chambres à gaz, vous pouvez être pour ou contre. La vérité ne dit pas s'il faut être pour ou contre les chambres à gaz. Elle ne juge pas. Elle ne dit pas la valeur, elle dit le fait.* Zase na vysvětlení, příklad, který jsem uváděl na začátku, ohledně pravdy o faktech, jestli byly nebo nebyly plynové komory, což ve Francii část extrémní pravice popírá. To není otázka vkusu. To je otázka skutečnosti, to je otázka faktů. Co je tady záležitostí vkusu, to není pravda, nýbrž hodnota, kterou přisuzujeme té pravdě. Byly plynové komory a vy můžete být buď pro, nebo proti. Pravda neříká, jestli máte být pro komory, nebo proti komorám. Nesoudí. Neříká žádnou hodnotu, nýbrž říká *factum*.

*Enfin dernier point sur le paradoxe, sur le matérialisme paradoxal. Je serai encore plus paradoxal que Ladislav ne peut l'imaginer. Et en même temps je souscrirais à ce que vous disiez sur ce paradoxe. Simplement, vous avez dit: la philosophie est indissociable de la confiance interminable envers le logos. Eh bien je dirais: le matérialisme rompt cette confiance. Non pas qu'il l'annule, parce qu'alors vous avez raison, il ne serait plus philosophie, mais en ceci que pour lui cette confiance n'est plus interminable. Le matérialiste fait confiance au logos jusqu'à un certain point. Que sa raison alors bute sur une limite. Que la raison du philosophe matérialiste bute, se cogne sur une limite.* Paradox. Budu ještě paradoxnější, než si Ladislav může představit. A přitom bych podepsal to, co Ladislav řekl o tomto paradoxu. Jednoduše, řekl jste, že filosofie je nerozlučná, stojí a padá s důvěrou nekonečnou v logos. Řekl bych, že materialismus tuto důvěru láme. Ne že by ji anuloval, protože by nebyl filosofii, kdyby to udělal, ale v tom, že pro něj

tato důvěra není nekonečná. Materialista důvěřuje v *logos* do určité míry, jenže pak jeho rozum naráží na meze. Že naráží na meze rozum, *logos*, nebo rozum filosofa materialisty naráží na meze.

*Ce n'est peut-être pas étonnant pour une pensée qui affirme que le fond du réel n'étant pas de l'ordre de la pensée, il est normal que la pensée échoue parfois à comprendre. Je dirais: le matérialisme c'est le contraire de la dialectique hégélienne, c'est-à-dire de ce délire spéculatif qui confond le réel avec les discours qu'on peut tenir sur lui. Le matérialisme est au contraire une pensée humble, pour qui le fond du réel n'est pas le logos mais le silence. Alógos, dit Épicure en grec à propos de la sensation comme dévoilement de l'étant.* To není možná nic zvláštního pro myšlení, které tvrdí, že základem skutečnosti není řád myšlení. Je normální, že myšlení někdy troskotá, než aby porozumělo. Řekl bych, že materialismus je opakem hegelovské dialektiky, tedy toho spekulativního deliria, které směřuje reálné s řečí, kterou lze o něm mít. Materialismus je myšlení pokorné, pro které základem skutečnosti není *logos*, ale ticho. Alógos, říká Epikúros v řečtině o pocitu jako o odhacení jsoucna. Alógos je nelogos, ano. Dobře, děkuji.

*D'où le paradoxe suprême du matérialisme, qui en tant que philosophie est bien sûr un discours, un logos, mais en tant que sagesse débouche sur le silence. Ici, dans ce point de rupture avec le logos, je dois avouer que j'ai plus appris des mystiques que des philosophes, mais de préférence non pas des mystiques chrétiens pour qui le silence ne sert qu'à mieux entendre le verbe, mais plutôt des mystiques orientaux pour qui le silence sert seulement à comprendre qu'il n'y a rien à dire et d'ailleurs rien à entendre.* Odtud pramení ten vrcholný paradox materialismu, který ví, že filosofie je samozřejmě řeč, rozprava, *logos*, ale jako moudrost ústí v mlčení. V tomto bodě zlomu s *logem* se musím přiznat, že jsem se víc naučil od mystiků než od filosofů, ale raději ne od mystiků křesťanských, pro které ticho slouží jen k tomu, aby slovo bylo lépe zaslechnutelné, ale spíše ve smyslu mystiky východní, kde ticho slouží k porozumění, že není nic, co by se dalo říci a ostatně nic, co by se dalo zaslechnout.

Jiný hlas: *Alors, je voudrais vous remercier de votre attention, de votre accueil.* Tak zaprvé pozornost, přijetí, děkujeme. I za otázky, doufám, že ne naposledy, co jste tady.

Jiný hlas: *J'espère aussi mais ça ne dépend pas, comme vous le savez, uniquement de moi. Merci beaucoup.* Já také doufám, ale nezáleží to jenom na mně, jak víte. Děkuji.

Hejdánek: Přátelé, děkuju.